

3
(3)

లోకచిత్రమ్

(లఘుటీకయా సహ)

అస్మాకమ్ పిత్రోః

కథాశేషయోః జోగాంబాసుబ్బరాయయోః

స్మృత్యర్థ మి తి సభక్తికం సమర్పితమ్ .

***

రచయితా

మార్కణ్డేయప్రసాదః

ఆలవాలమ్, భాగ్యనగరమ్

తెలంగాణమ్ - 500010

చరవాణీ :: 8978260163 / 9440260163

శాలివాహనశకే 1944 తమ వర్షే, శుభకృతి, చైత్రబహుళప్రతిపదగ్. 17-04-2022

***

లోకచిత్రమ్

ప్ర
(ప్ర)

లోకచిత్రమ్

(లఘుటీకా)

మా తల్లిదండ్రులు,

కీర్తిశేషులు జోగమ్మ , సుబ్బారావు వారలకు

స్మృత్యర్థముగా సభక్తికముగా సమర్పితము

రచయిత

మార్కణ్డేయప్రసాద్

ఆలవాల, భాగ్యనగరము

తెలంగాణ - 500010

చరవాణి :: 8978260163 / 9440260163

శాలివాహనశకం 1944 – శుభకృత్, చైత్రబహుళస్తతిపత్తు - 17-04-2022

***

లోకచిత్రమ్

విషయసూచికా

సంఖ్య	విషయము	పుట
1	విషయసూచికా	5
2	విజ్ఞాపనమ్	7
3	విన్నపము	9
4	లోకచిత్రమ్	11
5	ఉపసంహారః	81

విజ్ఞాపనమ్

విద్యజ్ఞనానా మిదం విజ్ఞాపనమ్.

ముక్తకపద్వై ర్విరచితోయం గ్రంథః. నానావిషయానధిక్యత్య యథాబుద్ధి నిర్మి బంధం గత మస్మిన్ రచనావిధానమ్. యద్య న్మనసి స్ఫురితం తత్తత్ పూర్వాపర సంబంధరహితం లిఖితమ్.

వినోదార్థమేవేదం రచనం న పునః కిమపి విశిష్టం సాహిత్యప్రయోజన ముద్దిక్య. తథాపి, బహు విషయస్ఫుర్నిత్యా దిదం, కేషాంచిదపి కస్మిన్నిద్దపి విషయే కామపి నూతనా మాలోచనా ముత్పాదయతు నామ.

వివిధవిషయాన్ పరామ్యక్య కిమపి లేఖనం వినా, న కోఽపి చమత్కారవిశేషో వా, న కోఽపి కవితాగంధో వా ఽస్మిన్నితి స్పష్టమేవ. వ్యవహారస్థితానాం కేషాంచిదాంగ్ల పదానామ్ సద్యశాని సంస్కృతపదాని కల్పయిత్వా తత్ర తత్రాహం ప్రయుక్తవాన్. తాద్య క్షదానాం తేషు తేషు స్థలేష్వేవ వివరణ మప్యలిఖమ్. సర్వసుగమత్వార్థం లఘుటికా మపి అలిఖమ్. సంస్కృతప్రయోగానామ్ ఆంధ్రభాషాయాం భావమేవ ప్రాదర్శయమ్.

గ్రంథోఽయం నూత్నవిషయప్రసంగలోలుపాత్యనామ్ కవితాసక్తచిత్తానామ్ సంస్కృత భాషాభిమానినా మాదరణీయో భవత్స్వతి మమాశయః.

మాద్యకసహజాన్ ప్రమాదాన్ క్షంతుమ్ విదుషః సవినయ మభ్యర్థయే.

మార్కణ్డేయప్రసాదః.

భాగ్యనగరే ,

శా.శ. 1944, శుభకృత్ చైత్ర బహుళ ప్రతి పది, 17-04-2022.

విజ్ఞాపనము

విద్యజ్ఞులకు విజ్ఞాపనము.

ఇది ముక్తకపద్యాలతో వ్రాసిన పుస్తకం. రకరకాల విషయాల మీద బుద్ధికి తోచినట్లు, ఒక ప్రణాళిక లేకుండా ఉంటుంది దీని రచనావిధానం. ఏదేది మనసుకు తట్టిందో దానిని ముందువెనుకలతో సంబంధం లేకుండా వ్రాసాను.

ఈ రచన వినోదంకోసమే తప్ప, ఏదైన ఒకానొక సాహిత్యప్రయోజనాన్ని ఉద్దేశించినది కాదు. ఐనా, ఇది విభిన్నవిషయాలను స్పృశించేదిగాబట్టి, ఎవరికైనా ఏ విషయంలోనైన ఏదైన కొత్త ఆలోచనను కలిగించవచ్చేమో!

వివిధవిషయాలను పరామర్శిస్తూ ఏదో వ్రాయటమే తప్ప, దీనిలో చెప్పుకో దగ్గ చమత్కారాలు గాని, కవితాలేశం గాని ఉండవని స్పష్టమే. వాడుకలో ఉన్న కొన్ని అంగ్లపదాలకు సదృశాలైన సంస్కృతపదాలను కొన్నిటిని నేనే అక్కడక్కడ కల్పించి వాడాను. అలాంటి పదాలకు అక్కడిక్కడే వివరణకూడా ఇచ్చాను. ఇది అందరకు సుగమంగా ఉండాలని, లఘుటీకను కూడా వ్రాసాను. సంస్కృతప్రయోగాలకు కేవలం తెలుగుభావమే దానిలో చెప్పాను.

కొత్త విషయాలను అభిలషించేవాళ్ళకు, కవిత్వంలో అభిరుచి ఉన్నవాళ్ళకు, సంస్కృతభాషాభిమానులకు, ఇది ఆదరపాత్రం ఔతుందని నా ఆశయం.

నా బోటివాళ్ళకు సహజంగా కలిగే పొరబాట్లను మన్నించుడని విజ్ఞులను సవినయంగా అభ్యర్థిస్తున్నాను.

మార్కణ్డేయప్రసాద్.

భాగ్యనగరం,

శా. శ. 1944, శుభకృత్ చైత్ర బహుళ ప్రతిపత్తు, 17-04-2022.

లో క చి త్ర మ్.

(లఘుటీకయా సహ)

(వాడుకలో ఉన్న కొన్ని ఆంగ్లపు మాటలకు సంస్కృతశబ్దాలను నేను కల్పించి ప్రయోగించాను.

వాటికి ఎక్కడికక్కడే వివరణ కూడ ఇచ్చాను.)

1. శ్రీరస్తు ప్రథమం ప్రపంచరసికశ్లాఘార్థవాచో, ధ్వని-
వ్యంగ్యశ్లేషయుజో విచిత్రయమకానుష్ఠాసలీలాభృతః .
శ్రీ రూపాయా చ్చ తతో మృదుప్రియవచోగుంభస్య సంభాషణా-
చాతుర్యస్య ; తత సుఖం భవతు సత్పాత్రస్య హాస్యస్య చ .

చూ: ఈ లఘుటీకలో, సంస్కృతవిభక్తులకు, ప్రయోగాలకు, తెలుగు భావం మాత్రమే వ్రాసాను.

టీక:

ధ్వని-వ్యంగ్య-శ్లేష-యుజః = ధ్వనులు,, వ్యంగాలు, శ్లేషలతో కూడినదీ,

విచిత్ర-యమక-అనుష్ఠాస-లీలాభృతః=వింతైన యమకాలు, అనుష్ఠాసల అందాలను కలిగినదీ
ఐన,

ప్రపంచ-రసిక-శ్లాఘ-అర్థ-వాచః = లోకం అంతటా రసికుల మెప్పునకు తగిన వాక్కునకు (అంటే
సత్కవిత్వానికి),

ప్రథమమ్, శ్రీః, అస్తు = ముందుగా, శుభం కలగాలి.

తతః, మృదు-ప్రియ-వచః-గుంభస్య = ఆతరువాత, మృదువూ ప్రియమూ ఐన మాటలను
గుప్పించే

సంభాషణా-చాతుర్యస్య, చ, శ్రీః, భూయాత్ = మాటల నైపుణ్యానికి కూడ, శుభం కలగాలి.

తతః, సత్-పాత్రస్య, హాస్యస్య, చ, సుఖమ్, భవతు = ఇంకా ఆ పైన, మంచి యోగ్యమైన
హాస్యానికి కూడా మేలు కలగాలి.

అంటే, మంచి కవిత్యము, మంచిమాటలు, మంచి హాస్యము, ఇవన్నీ వర్ధిల్లాలి అని భావం.

2. యద్వస్త్యస్తీ యథా గృహీత, మఖిలం తస్యానురూపం ఫలం,
 యా సీతా తనయేతి మైథిలకుల ప్రఖ్యాతి మాతన్వత ,
 యా సీతా గృహిణీతి కీర్తి మతనో ధ్రామస్య భర్తువ్రతా,
 సా సీతాఽపహృతేతి, రావణవధూసాభాగ్యవిధ్వంసినీ

టీక:

యత్, వస్తు, యథా, గృహీతమ్, అస్తి, ఫలమ్, అఖిలమ్, తస్య, అనురూపమ్ = ఏ వస్తువు
 ఎలా స్వీకరించబడుతుందో, ఫలితం అంతాకూడ దానికి తగ్గట్టే ఉంటుంది.

యా, సీతా, తనయా, ఇతి, మైథిల-కుల-ప్రఖ్యాతిమ్, ఆతన్వత = ఏ సీత ఐతే, కూతురై
 జనకుడి వంశపు కీర్తిని పెంచిందో,

యా, సీతా, గృహిణీ, ఇతి, భర్తు-వ్రతా, రామస్య, కీర్తిమ్, అతనోత్ = ఏ సీత ఐతే, భార్యగా ఐ,
 పతివ్రతగా రాముడి కీర్తిని పెంచిందో,

సా, సీతా, అపహృతా, ఇతి = అదే సీత, అపహరింపబడ్డది ఐ,

రావణ-వధూ-సాభాగ్య-విధ్వంసినీ = ఆ సీత, రావణుడి భార్యల కోడళ్ళ అందరి స్త్రీల
 సాభాగ్యాన్ని ధ్వంసం చేసేది ఐంది కదా!

3. శక్తోఽపి, ప్రథితోఽపి, రాడపి, మహాభక్తోఽపి తావ జ్ఞనః

పూజ్యో, యావ దసత్పథే న చరతి, భ్రష్టస్తు నింద్య స్సదా

సాక్షాద్బ్రహ్మకులో దిగీశవిజయీ రుద్రప్రియో రావణోఽ

ప్యన్యస్త్రీహరణైకదోషమలినో భ్రాత్రాప్యభూ న్నిందితః

టీక:

జనః, శక్తః, అపి, ప్రథితః, అపి, రాట్, అపి, మహా-భక్తః, అపి, = ఒక వ్యక్తి, బలవంతుడైనా,

పేరుగాంచినవాడైనా, రాజైనా, గొప్ప భక్తుడైనప్పటికీ,

అ-సత్-పథే, న, చరతి, యావత్, తావత్, పూజ్యః = చెడు మార్గంలో నడవనంతవరకే,

గౌరవింపదగినవాడు ఔతాడు .

భ్రష్టః, తు, సదా, నింద్యః = (సన్మార్గం నుండి జారి) చెడిపోయినవాడైతే గనుక, ఎప్పుడూ నిందింపదగ్గవాడే.

సాక్షాత్, బ్రహ్మ-కులః, దిక్-ఈశ-విజయీ, రుద్ర-ప్రియః, రావణః, అపి = సాక్షాత్తు బ్రహ్మ వంశంలో పుట్టినవాడు, దిక్పాలకులను గెలిచినవాడు, శివుడికి ఇష్టుడు, ఐన రావణుడు సైతం, అన్య-స్త్రీ-హరణ-ఏక-దోష-మలినః = పరస్త్రీలను చెరబట్టటమనే ఒకే పాపం వల్ల మలినుడై, భ్రాత్రా, అపి, నిందితః, అభూత్ = తన తోబుట్టువుచేతగూడ నింద పడ్డాడు.

4. క్రోధో నామ మహాన్, జితేతరగుణో, మాయీ, హృదంతస్థితః
పాపం శాస్త్ర మహాత్మనామపి ధియాం, లబ్ధావకాశో యది,
లీనో యుద్ధహతస్వయోధనికరః, శ్రాంతో భయార్థో, స్రాదా-
దాకృష్టాపి చ ధర్మజేన కురురా డేకో బలా ద్యోధితః.

టీక:

క్రోధః, హృత్-అంతః-స్థితః, మహాన్, మాయీ, జిత-ఇతర-గుణః = కోపం అనేది, మనసులో ఉండే పెద్ద మాయావీ, మిగిలిన గుణాలనన్నిటినీ అణగదొక్కేదీ.

లబ్ధ-అవకాశః, యది, మహా-ఆత్మనామ్, ధియామ్, అపి, పాపమ్, శాస్త్ర = (దానికి) సందు దొరికితే గనుక, గొప్పవాళ్ళ బుద్ధులకు సైతం చెడును నేర్పుతుంది.

యుద్ధ-హత-స్వ-యోధ-నికరః, భయ-ఆర్తః, శ్రాంతః, లీనః, ఏకః, కురు-రాట్ = పోరిలో తన వీరులందరు చనిపోయి, భయంతో తల్లడిల్లి, అలసి, దాగుకొన్న ఒంటరివాడైన దుర్యోధనుడు, స్రాదాత్, ఆకృష్ట, అపి చ, ధర్మజేన, బలాత్, యోధితః = మడుగు నుండి బయటకు వెలువరించబడి మరీ, ధర్మరాజు చేత బలవంతంగా యుద్ధానికి దించబడ్డాడు.

5. రే విష్ణో! వివశాన్ త్వదాశ్రిత జనాన్ త్వక్ష్వా, సహైవ శ్రీయా
లీత్యా దుర్గమవారిధౌ, ఫణిపతౌ శేషే హి శేషే సుఖం !

ముక్తీశీతి న తావతైవ సుతరాం మన్యస్వ ; శుద్ధాత్మనా-
మాక్రోశై ర్ను మంత్రబద్ధఫణివత్ కృష్ణస్వమేవైష్యసి.

టీక:

రే, విష్ణో! త్వత్-ఆశ్రిత-జనాన్, వివశాన్, త్యక్త్యా = ఒరే విష్ణూ! నిన్ను
ఆశ్రయించుకొన్నవాళ్ళను, అశక్తులై ఉన్నవాళ్ళను, వదలి,
దుర్గమ-వారిధౌ, శ్రియా, సహ, ఏవ, లీత్యా = ఎవరికీ అందరాని సముద్రంలో లక్ష్మితోపాటు
దాగుకొని,

ఫణి-పతౌ, శేష, సుఖమ్, శేష హి = నాగరాజు శేషుడి మీద హాయిగా శయనించి ఉన్నావు
గదా!

తావతా, ఏవ, ముక్తః, అస్మి, ఇతి, సుతరామ్, న, మన్యస్వ = ఆ మాత్రానికే, “విడుదలైనాను!”
అని ఎంతమాత్రం అనుకోకు.

శుద్ధ-ఆత్మనామ్, ఆక్రోశైః, కృష్ణః, మంత్ర-బద్ధ-ఫణివత్, త్వమ్, ఏవ, ఏష్యసి, నను = పవిత్ర
మనస్సుల ఆర్తనాదాలచే లాగబడి, మంత్రానికి కట్టుబడ్డ పాములాగా, నీవే రావా ఏం!

6. వాసస్తే హిమపర్వతే, శిరసి తే గంగా, కపర్దే శశీ,

వామాంగే గిరిజా త్రితాప హరిణీ, తాపస్య కా తే కథా?

త్వం కస్మా దభిషేక లోల ఇతి మే దుర్బోధ మేవాభవ!

ప్రాయో విత్తవతామివార్థచయనే శైత్యే తవాప్యాశయః

టీక:

అభవ = శివా!

తే, వాసః, హిమ-పర్వతే = నీ నివాసం, హిమాలయంలో (ఎంతో చల్లని చోట).

తే, శిరసి, గంగా = నీ తలమీద, గంగ ఉన్నది (చలువ ఇంకా పెరిగింది.).

కపర్దే, శశీ = నీ జటలలో చంద్రుడు ఉన్నాడు (చలి మరీ ఎక్కువ)

త్రి-తాప-హరిణీ, గిరిజా, వామ-అంగే = (ఆధిభౌతిక, ఆధిదైవిక, ఆధ్యాత్మిక - అనే) మూడు

రకాలైన తాపాలను పోగొట్టే పార్యతి, నీ మేని ఎడమభాగంలో నిండి ఉన్నది.

(తాపం =వేడి, అనే దానిని ఆమె ఉండనీయదు.)

తే, తాపస్య, కా, కథా? = (పై కారణాల వలన), నీకు తాపం అనే మాట ఏమిటి?

త్వమ్, అభిషేక-లోలః, కస్మాత్?, ఇతి, మే, దుః-బోధమ్, ఏవ = నీవు అభిషేకలోలుడివి

ఎందుకైనావో అన్నది, నాకు అర్థమే కాదు.

ప్రాయః, విత్తవతామ్, అర్థ-చయనే, ఇవ = తరచుగా, డబ్బు ఉన్నవాళ్ళకు డబ్బు కూడబెట్టటం మీద ఉన్నట్లు,

తవ, అపి, శైత్యే, ఆకయః = నీకుకూడ, (అప్పటికే నీకు ఎంతో ఎక్కువగా ఉన్న) చల్లదనం మీద ఇంకా కోరిక.

7. యద్యావిష్కూరుతే వినూత్నమితి కించిద్వస్తు కోఽపి స్వయమ్

ప్రప్లుస్తస్య భవ త్యనన్యగ మహో! స్వామిత్య, మాస్తా మిదమ్.

స్వాపత్యే చిరపాలితే బహువిధం సంరక్షితే క్షేకతః

పిత్రో రీషదపి ప్రపంచవిషయే నైవాధికారో బత!

టీక:

కః, అపి, కించిత్, వస్తు, వినూత్నమ్, ఇతి, స్వయమ్, ఆవిష్కూరుతే, యది = ఎవడైనా ఏదైనా వస్తువును, 'కొత్తది' అని కనిపెట్టితే గనుక,

అహో, ప్రప్లుః, తస్య, న-అన్యగమ్, స్వామిత్యమ్, భవతి = ఆహా, ఆశ్చర్యం! కనిపెట్టినవాడికి, ఆ వస్తువు పట్ల, మరొకరికి చెందని (తనకు మాత్రమే చెల్లే) ఆధిపత్యం కలుగుతుంది.

ఇదమ్, ఆస్తామ్ = ఇది ఇలా ఉండనీ!

చిర-పాలితే, క్షేకతః, బహు-విధమ్, సంరక్షితే, స్వ-అపత్యే, పిత్రోః = ఎంతో కాలంపంచి(న),

కష్టపడి రకరకాలగా కాపాడిన తమ సొంత సంతానం పట్ల, తల్లిదండ్రులకు,

ప్రపంచ-విషయే, ఈషత్, అపి, అధికారః, న, ఏవ, బత! = లౌకిక విషయంలో రవంత బనా

అధికారం లేనే లేదుగదా! అయ్యో! ఎంత బాధాకరం!

8. యత్కించిత కురుతే విధర్మ మవశః స్వార్థావనారాత్మనా,
 యావాన్ ధర్మపరోఽపి, సర్వవిదపి, ప్రాయో విపన్నో యది,
 సీతాన్వేషణకార్యభారవివశః సుగ్రీవసఖ్యేచ్ఛయా
 ఛన్నోఽన్వేస రణే నిమగ్న మవధీ ధ్రామో నకిం వాలినమ్,

టీక:

యావాన్, ధర్మ-పరః, అపి, సర్వ-విత, అపి, విపన్నః, యది, ప్రాయః = ఎంతటి ధర్మపరుడైనా,
 అన్ని తెలిసినవాడైనా, ఆపదలో పడితే గనుక, సాధారణంగా,

స్వ-అర్థ-అవన-ఆర్త-ఆత్మనా, అ-వశః = తన ప్రయోజనాలను కాచుకోవటంతో దిగులు పడ్డ
 మనసుతో, వివశుడై,

యత్, కించిత, విధర్మమ్, కురుతే = ఏ కొంచెమో అధర్మాన్ని (తగని పనిని) చేస్తూ ఉంటాడు.

సీతా-అన్వేషణ-కార్య-భార-వివశః, సుగ్రీవ-సఖ్య-ఇచ్ఛయా = సీతను వెదకుకొనే పెద్ద పనితో
 వివశుడై, సుగ్రీవుడితో స్నేహం చేసే కోరికతో,

రామః, ఛన్నః = రాముడు, దాగి ఉండి,

అన్వేస, రణే, నిమగ్నమ్, వాలినమ్, అవధీత్, నకిమ్? = వేరొకనితో యుద్ధంలో మునిగి ఉన్న
 వాలిని చంపలేదా!

9. కేచిత్ దేవగృహం వ్రజంతి, బకవద్ ధ్యాయంతి, నానావిధం
 కుర్వంత్యర్చన, మార్తదేహవసనా భూమౌ లుఠంతు్యచ్ఛక్తైః,
 ఈర్ష్యావిష్టహృదః పరార్థహాననం కర్తుం త ఏవోత్సుకాః;
 నాహం విశ్వసి మీదృశైః ఫలమితి స్వప్నైఃఽపి దంభార్పనైః.

టీక:

కేచిత్, దేవ-గృహమ్, వ్రజంతి, బకవత్, ధ్యాయంతి = కొంతమంది, గుడికి పోతారు. కొంగలాగ
 జపం చేస్తారు.

నానా-విధమ్, అర్చనమ్, కుర్వంతి. ఆర్థ-దేహ-వసనాః, భూమౌ ఉచ్చక్షై, లురంతి = రకరకా
లైన పూజలను చేస్తారు. తడి ఒంటితో, తడి బట్టలతో, పొద్దు దండాలు తెగ పెడతారు.

తే, ఏవ, ఈర్ఘ్యా-అవిష్ట-హృదః, పర-అర్థ-హననమ్, కర్తుమ్, ఉత్సుకాః = వాళ్ళే, అసూయతో
నిడిన మనసులతో. ఇతరుల పనులను చెడగొట్టటానికి ఉబలాటపడుతారు.

ఈద్యక్షైః, దంభ-అర్చనైః, ఫలమ్, ఇతి, అహమ్, స్వప్నే, అపి, న, విశ్వసిమి = ఈలాంటి
దొంగపూజలతో ప్రయోజనం ఉంటుందని నేను కలలోగూడ నమ్మను.

10. రాజ్యం దారపరిగ్రహం చ తృణవ త్తత్యాజ దేవవ్రతః,

పిత్రర్థం చ భవిష్యదాత్మసహజక్షోణీకతాం రక్షితుమ్

బద్ధో ఖభూత్ స్వగిరా, మృతే చ పితరి, భ్రాత్రో ర్దివం యాతయోః,

సత్యాసక్తమహాత్మనాం నతు పరిత్యక్తార్థలుబ్ధం మనః.

టీక:

పితృ-అర్థం, చ, భవిష్యత్-ఆత్మ-సహజ-క్షోణీ-ఈశతామ్, రక్షితుమ్ = తండ్రి కోసమని,
పుట్టబోయే తన సోదరుల రాజ్యాన్ని (రాజ్యాధికారాన్ని) కాపాడటం కోసమని,
దేవవ్రతః, రాజ్యమ్, దారపరిగ్రహం, చ, తృణవత్, తత్యాజ = దేవవ్రతుడు (భీష్ముడు) రాజ్యాన్ని,
వివాహాన్ని కూడ, గడ్డిపోచను వదలినట్లు వదలివేసాడు.

పితరి, మృతే, చ, భ్రాత్రోః, దివమ్, యాతయోః, చ, స్వ-గిరా, బద్ధః, అభూత్ = తండ్రి
మరణించినా, సోదరులిద్దరూ గతించినా గాని, తన మాటకు కట్టుబడి ఉన్నాడు.

సత్య-ఆసక్త-మహా-ఆత్మనామ్, మనః, పరిత్యక్త-అర్థ-లుబ్ధమ్, నతు = సత్యానికి నిలబడే
మహానుభావుల మనస్సు, ఒకసారి వదలిన విషయాల కోసం లోభపడేది కానేకాదు.

11. హానిం కర్తు మవేక్షతే ఖనిక మరి ర్వైరానుబద్ధః క్షణే

ప్రాప్తే , యః కపటీ స ముంచతి కథం నైసర్గికో దుర్మతిం?

మారీచో రఘురామబాణనిహతో మాయాకురంగాకృతిః

హా హా లక్ష్మణ జానకీతి వచనైః స్వాం వైరశుద్ధిమ్ గతః

టీక:

వైర-అనుబద్ధః, అరీ, అనిశమ్ = పగబట్టిన శత్రువు ఎప్పుడూ,

క్షణే, ప్రాప్తే, హానిమ్, కర్తుమ్, అవేక్షతే = అవకాశం దొరికితే కీడు చేయటానికి ఎదురుచూస్తూ ఉంటాడు.

యః, కపటి, నః, నైసర్గికీమ్, దుః-మతిమ్, కథమ్, ముంచతి? = ఎవడు మాయగాడో

వాడు(మాయలమారి ఐన శత్రువు), తనకు సహజమైన పాడు బుద్ధిని ఎట్లా వదలుతాడు?

మాయా-కురంగ-ఆకృతిః, మారీచః, రఘు-రామ-బాణ-నిహతః = మాయజింక రూపం తాల్చిన మారీచుడు, రాముడి బాణం దెబ్బకు చచ్చి,

హా! హా! లక్ష్మణ! జానకీ! ఇతి, వచనైః స్వామ్, వైర-శుద్ధిమ్, గతః = అబ్బా! అయ్యో! లక్ష్మణా!

సీతా! అనే మాటలతో తన ప్రతీకారాన్ని సాధించుకొన్నాడు.

12. అస్మద్వాంఛితసాధనోద్యమపరో దేవో²పి సాక్షా , ధ్రువం

కార్యం నిర్వహతి స్థితాన్ నిజజనాన్ సర్వాన్ ప్రయుజ్యైవ నః,

కృష్ణో భారతసంగరే విజయినం చక్రే పురా ధర్మజం

నాశేనైవ తనూజబంధుసుహృదాం సర్వస్య సైన్యస్య చ .

టీక:

అస్మత్-వాంఛిత-సాధన-ఉద్యమ-పరః, సాక్షాత్, దేవః, అపి = మన కోరికను సాధించే

ప్రయత్నాలు చేసేవాడు సాక్షాత్తు దేవుడైనాసరే.

స్థితాన్, నః, నిజ-జనాన్, సర్వాన్, ప్రయుజ్య, ఏవ = ఉన్న మన నొంత జనాలను అందరినీ

ఉపయోగించి మాత్రమే

కార్యమ్, నిర్వహతి ధ్రువమ్ = మన పనిని నడిపిస్తాడు. ఇది నిజం.

పురా, భారత-సంగరే, కృష్ణః, ధర్మజమ్ = మునుపు భారతయుద్ధంలో కృష్ణుడు ధర్మరాజును,

తనూజ-బంధు-సుహృదామ్, సర్వస్య, సైన్యస్య, చ, నాశేన, ఏవ,విజయనమ్, చక్రే =
(ధర్మరాజు యొక్క) కొడుకుల, బంధువుల, మిత్రుల, సమస్తసైన్యం యొక్క నాశనం ద్వారానే,
విజయవంతుడిని చేసాడు.

13. వాల్మీకి: ప్రథమోక్తిభృత్ జగదఘప్రకాశనస్రాభవః,

వ్యాసో విస్తుతవాఙ్మయాపహృతదుర్ధీదుర్విచారో ౨పరః ,

వాగర్థప్రతిపత్తిమాన్ రసలసద్వాక్ కాళిదాసుః కవిః,

భక్తిజ్ఞాననిధిశ్చ శంకర, ఇమే ధ్యేయా మయా సర్వదా.

టీక:

ప్రథమ-ఉక్తి-భృత్, జగత్-అఘ-ప్రకాశన-స్రాభవః, వాల్మీకి: = తొలి వాక్కులను తాల్చినవాడు
(ఆదికవి), లోకాల పాపాలను కడిగివేసే శక్తి ఉన్నవాడు (రామచరితకారుడు) ఐన వాల్మీకి,
విస్తుత-వాఙ్మయ-అపహృత-దుః-ధీ-దుః-విచారః, వ్యాసః, అపరః = తన విశాలవాఙ్మయం
ద్వారా కుమతుల పాడు బుద్ధులను పోగొట్టిన వ్యాసుడు ఇంకొకడు,
వాక్-అర్థ-ప్రతిపత్తిమాన్, రస-లసత్-వాక్, కవిః, కాళిదాసుః = శబ్దార్థసంపద గలవాడు,
రసరంజితమైనవాక్కులు గలవాడు ఐన కవి కాళిదాసు,
భక్తి-జ్ఞాన-నిధిః, శంకరః, చ = భక్తికీ జ్ఞానానికీ నిధి ఐన శంకరుడు,
మే, మయా, సర్వదా, ధ్యేయా = వీళ్ళు, నాకు (నా చేత) ఎప్పుడూ స్మరింప దగ్గవాళ్ళు.

14. శత్రు శ్చేత్ సమరస్థలే కరగతో హంతవ్య ఏవాస్తి సః,

త్యక్తో భావిని హానయే పర, మతః శత్రౌ న యోగ్యా దయా.

పార్థై ర్వై తవనే పురా కరుణయా ముక్తస్య సింధుప్రభో-

ర్షతో ర్భారతసంగరే కురుబలే లగ్నో_భిమన్య ర్షతః

టీక:

శత్రుః, సమర-స్థలే, కర-గతః, చేత్ = శత్రువు, యుద్ధరంగంలో చేతికి చిక్కితే గనుక,

సః, హంతవ్యః, ఏవ, అస్తి = వాడు చంపవలసినవాడే (చంపవలసినదే).

త్యక్తః, భావిని, పరమ్, హానయే = వదలితేగనుక వాడు, భవిష్యత్తులో కేవలం మన కీడుకే.

అతః, శత్రో, దయా, న, యోగ్యః = అందుచేత, శత్రువు పట్ల దయ తగదు.

పురా, ద్వైత-వనే, పార్థైః, కరుణయా, ముక్తస్య, సింధు-ప్రభోః, హేతోః = మునుపు, ద్వైతవనంలో పాండవులు దయతో వదలిపెట్టిన సైంధవుడి కారణంగానే,

అభిమన్యుః, భారత-సంగరే, కురు-బలే, లగ్నః, హతః = అభిమన్యుడు భారతయుద్ధమప్పుడు కురుసైన్యంలో చిక్కుకొని హతుడైనాడు.

15. గర్వాంధో²పి పరాధదారహరణో² ప్యాత్యాన్వయధ్వంసకో²

ప్యేకస్మాదపి సద్గుణాత్ జననుతిం ప్రాప్నోతి లోకే జనః,

నష్టేష్య ప్యనుజేషు సూనుషు రణే బంధు ష్యశేషే ష్యపి

ప్రాప ఖ్యాతి మభీతహృత్ దశముఖో రామేణ యుద్ధ్యా హతః.

టీక: జనః = ఒక వ్యక్తి,

గర్వ-అంధః, అపి, పర--అర్థ-దార-హరణః, అపి = గర్వంతో కన్నుగాననివాడైనా, ఇతరుల ధనాన్ని భార్యలనూ కాజేసివాడైనా,

అత్మ-అన్వయ-ధ్వంసకః, అపి = తన వంశాన్ని నాశనం చేసుకొనే వాడైనా,

ఏకస్మాత్, సత్-గుణాత్, అపి, లోకే, అన-నుతిమ్, ప్రాప్నోతి = ఒకే ఒక సద్గుణం వల్లనైనా లోకంలో జనుల మెప్పును పొందుతాడు.

అనుజేషు, సూనుషు, అపి, అశేషేషు, బంధుషు, అపి, రణే, నష్టేషు = తమ్ముళ్ళూ కొడుకులూ సమస్తబంధువులు కూడా యుద్ధంలో నశించినప్పటికీ,

అ-భీత-హృత్, రామేణ, యుద్ధ్యా, హతః, దశముఖః, ఖ్యాతిమ్, ప్రాప = బెదరని మనసుతో

రాముడితో పోరి హతుడై, రావణుడు కీర్తిని పొందాడు. (రామాయణంలో, రావణుడి శౌర్యాన్ని

రాముడే మెచ్చుకొన్నాడు.)

16. సర్వేషాం ప్రియబంధుర ప్యనుదినం ప్రీత్యాఽఽగతః పూజితోఽఽ
 ప్యాయాతో యది చేదయుక్తసమయే, శ్లాఘ్యః స నో పూర్వవత్,
 శీతర్షౌ చ ఘనాగమే చ నితరాం యస్యాగమో వాంఛితో
 నిత్యం, తస్య న సమ్మతః సముదయో లోకై ర్నిదాఘే రవే:

టీక:

సర్వేషామ్, ప్రియ-బంధుః, అపి = అందరకూ ఇష్టుడైన చుట్టమైనా,
 అనుదినమ్, ఆగతః, ప్రీత్యా, పూజితః, అపి = ప్రతిదినమూ వచ్చినప్పుడు ప్రేమతో గౌరవం
 అందుకొనేవాడైనా,
 అ-యుక్త-సమయే, ఆయాతః, యది = తగని సమయంలో వస్తే గనుక,
 సః, పూర్వవత్, నో, శ్లాఘ్యః = అతడు మునుపటిలాగా మెప్పు పొందడు.
 శీత-ఋతౌ, చ, ఘనా-ఆగమే, చ, యస్య, ఆగమః, నిత్యమ్, నితరామ్, వాంఛితః = చలి
 కాలంలోనూ వానకాలంలోనూ ఎవరి రాకను ఎప్పుడూ మిక్కిలి కోరుతారో,
 తస్య, రవేః, సముదయః, నిదాఘే, లోకైః, న సమ్మతః = ఆ సూర్యుడి ఉదయించటాన్ని,
 ఎండకాలంలో లోకులు ఇష్టపడరు.

17. కన్యా నామ సదా వసేత్ పితృగృహే దోషో న తత్రోచ్యతే,
 సైవోఢా యది, కిం గృహే జనయితు ర్వాసం చిరా దర్హతి?
 ధాన్యం తండులరూప మేవ సుచిరం గోషాయితవ్యం భవేత్,
 పక్వం చే దధ, నాన్నరూప ముచితం స్థాతుం చిరం ధాన్యవత్.

టీక:

కన్యా నామ, పితృ-గృహే, సదా, వసేత్, తత్ర, దోషః, న, ఉచ్యతే = అవివాహిత ఐన కూతురు,
 తన తండ్రి యింట ఎంత కాలమైనా ఉండవచ్చు. దానిలో తప్పు పట్టరు.
 సా, ఏవ, ఊఢా, యది = ఆమె కనుక పెళ్ళి ఐనది ఐతే,

జనయితుః, గృహీ, చిరాత్, వాసం, అర్హతి, కిం = తండ్రి యింట ఎక్కువ కాలం ఉండ దగునా?
తణ్ణుల-రూపమ్, ఏవ, ధాన్యమ్, సుచిరమ్, గోపాయితవ్యమ్, భవేత్ = బియ్యం రూపంలో
ఉన్న ధాన్యమే చాలకాలం నిలువ ఉంచి దాచుకోదగ్గది బెటుంది.

అథ, పక్వం , అన్న-రూపమ్ చేత్, ధాన్యవత్, చిరమ్, స్థాతుమ్, న ఉచితమ్= మరి, వండిన
అన్నం రూపంలో ఉన్నదైతే గనుక, ధాన్యం లాగ ఎక్కువకాలం నిలువ ఉండదగదు.

18. సర్వేషాం ఖలు వర్తతే ఽస్థిగతవత్ జాతేః స్వభావో గుణః,
సందర్భో యది లభ్యతే సహి గుణః శాస్త్యేవ తేషాం మనః,
స్వర్వేశ్యాతనయా వనే మునికులే సంవర్ధితాపి, స్వయం
వప్రే సాహి శకుంతలా స్వతనయో రాజాస్త్వీతి క్షాపతిమ్.

టీక:

జాతేః, స్వ-భావః, గుణః, సర్వేషామ్, అస్థి=గతవత్, వర్తతే, ఖలు = తమ జాతికి సహజమైన
లక్షణం, అందరికీ ఎముకలకంట పట్టినట్లు ఉంటుందిగదా!

సందర్భః, లభ్యతే, యది = సందర్భం/అవకాశం దొరికితేగనుక,

సః, గుణః, తేషామ్, మనః, శాస్త్యి హి = ఆ లక్షణం వాళ్ళ మనసును శాసిస్తుంది/నడుపుతుంది
సుమా!

ముని-కులే, సంవర్ధితా, అపి, స్వ-వేశ్యా-తనయా, సా, శకుంతలా = ముని ఇంట పెరిగినదైనా,
దేవవేశ్య కూతురైన ఆ శకుంతల,

స్వ-తనయః, రాజా, అస్తు, ఇతి, క్షా-పతిమ్, స్వయమ్, వప్రే, హి = తన కొడుకు రాజు
కావాలని (ఆ నియమంతో), రాజును (దుప్పంతుడిని) తనకు తానే - అంటే, పెంపుడు తండ్రికి
తెలియకుండనే స్వయంగా - వరించింది గదా!

19. సర్వోపి ప్రకటికరోతి వినయమ్ తస్మిన్ను యస్మాత్ భయం;

తస్మిన్ను, ప్రముఖేపి, యో నతు భవేత్ హేతు ర్భయస్యాత్మనః,

భీష్మం ద్రోణకృపా ప్రణమ్య సమరే శల్యం చ ధర్మాత్మజ్ఞో
బంధూన్ బాహ్లికసోమదత్తసహితాన్ తత్యాజ వృద్ధానపి.

టీక:

సర్వః, అపి, యస్మాత్, భయమ్, తస్మిన్, తు, వినయమ్, ప్రకటికరోతి= ప్రతివాడు గూడ, ఎవరి
వల్ల తనకు భయం కలుగుతుందో వాడి పట్టనే వినయం ప్రకటించి చూపుతాడు.

యః, ఆత్మనః, భయస్య, హేతుః, న తు భవేత్, తస్మిన్, ప్రముఖే, అపి, నో = ఎవడు తన
భయానికి కారణం కాడో అతడు ముఖ్యుడైనా సరే, అతని పట్ల, ఎవడూ వినయం చూపడు.

సమరే, ధర్మాత్మజః, భీష్మమ్, ద్రోణమ్ అపి, శల్యం చ, ప్రణమ్య = యుద్ధంలో ధర్మరాజు -

భీష్ముడికి, ద్రోణుడికి, కృపుడికి, శల్యుడికి సైతం నమస్కరించి,

వృద్ధాన్, అపి, బాహ్లిక-సోమదత్త-సహితాన్, బంధూన్, తత్యాజ = తనకంటే పెద్దవాళ్ళైనప్పటికీ-
బాహ్లికుడు, సోమదత్తుడు మొదలైనవాళ్ళతో సహా బంధువులను- వదలివేసాడు.

20. స్త్రీణామేవ విధీయతే పతికృతే పావిత్ర్య-సంశోధనం,

భార్యప్రత్యయకల్పనాయ న తథా కుత్రాపి పుంసాం కృతం,

సీతాయాః పున రగ్నిశోధనమభూత్ వాసాత్ పరేషాం పురే

సౌశీల్యస్య నిరూపణాయ, న వచోమాత్రం చ రామే తథా

టీక:

పతి-కృతే, స్త్రీణామ్, ఏవ, పావిత్ర్య-సంశోధనమ్, విధీయతే = భర్త (నమ్మకం) కోసమని, స్త్రీలకు
మాత్రమే పవిత్రత్యపరీక్ష విధిస్తారు.

భార్య-ప్రత్యయ-కల్పనాయ, పుంసామ్, కుత్ర, అపి, తథా, న, కృతమ్ = భార్యకు నమ్మకం
కల్పించటానికని, పురుషులకు ఎక్కడ కూడా అలా చేయలేదు.

పరేషామ్, పురే, వాసాత్, సౌశీల్యస్య, నిరూపణాయ, సీతాయాః. పునః, అగ్ని-శోధనమ్,

అభూత్ = ఇతరుల నగరంలో నివసించినందుకుగాను, సౌశీల్యాన్ని నిరూపించుకోవటానికి

సీతకేమో అగ్నిపరీక్షతో కుద్ధి జరిగింది (తనకు తానే చేసుకొన్నప్పటికీ).

రామ, వచః-మాత్రమ్, చ, న, తథా = రాముడి విషయంలో, మాటమాత్రమైన అలా పరీక్ష జరుగలేదు (ఎవరూ అడగలేదు, అతడు చేసుకొనలేదు.).

21. నిందంతి ప్రతిమార్చనం ఖలు జనా హూణాదయో అస్మత్ప్రతాం ,

దేవస్య ప్రతిమా కథం, కథ మియం పూజా చ తస్యా ఇతి!

తే అర్చనత్యేవ, నిజోచితాని నిరతం చిహ్నాని శిల్పాని వా

దేవస్యేతి నిజాంగకేషు దధతే హూణా స్తురుష్కా అపి.

టీక:

దేవస్య, ప్రతిమా, కథమ్? తస్యాః, ఇయమ్, పూజా, చ, కథమ్, ఇతి = దేవునికి విగ్రహం ఎలా/ఏమిటి? దానికి ఈ పూజ ఏమిటి? అని,

హూణ-ఆదయః, అస్మత్-కృతామ్, ప్రతిమా-అర్చనమ్, నిందంతి, ఖలు! = ఆంగ్లేయులు మొదలైన వాళ్ళు, మనం చేసే విగ్రహపూజను నిందిస్తూ ఉంటారు గదా!

తే, హూణాః, తురుష్కాః, అపి = ఆ ఆంగ్లేయులు, తురుష్కులు కూడ,

దేవస్య, ఇతి, నిజ-ఉచితాని, చిహ్నాని, శిల్పాని, వా = దేవుడివి అని, తమకు తగ్గ గుర్తులనో, బొమ్మలనో,

నిరతమ్, అర్చంతి, ఏవ, నిజ-అంగకేషు, దధతే = ఎప్పుడూ పూజిస్తూనే ఉంటారు,

శరీరభాగాలమీద ధరిస్తూనే ఉంటారు.

22. ముఖ్యో దుర్గుణసంతతౌ దురభిమానాఖ్యో, న మోక్ష స్తతో;

నాన్యేషాం హిత మాత్మనో అపి మనసా జ్ఞేయం తదుజ్జయంభణే;

సంధిర్మాస్తు రిపూస్ జయామి బలవా నిత్యేవ దుర్యోధనః,

కర్ణో గాణ్డీవభృజ్జయో మమ యశః ఖ్యాతీతి చోభౌ హతౌ .

టీక:

దుః-గుణ-సంతౌ, ముఖ్యః, దురభిమాన-ఆఖ్యః, = చెడుగుణాలన్నిటిలో ముఖ్యమైనది-
దురభిమానం అనేది.

తతః, న, మోక్షః = దానినుండి విడుదల అంటూ ఉండదు (ఆ గుణం వదలనే వదలదు.)

తత్-ఉజ్జ్వంభణే, అన్యేషామ్, ఆత్మనః, అపి, హితమ్, మనసా, జ్ఞేయమ్= దాని విజృంభణం
ఉన్నప్పుడు (దురభిమానం చెలరేగినప్పుడు), ఇతరుల మేలు గాని, తన మేలు గాని
మనసుకు తెలియదు.

సంధిః, మా అస్తు. బలవాన్, రిపూన్, జయామి. ఇతి, ఏవ, దుర్యోధనః = 'సంధి వద్దు, నేను
బలవంతుడిని, కత్తువులను గెలుస్తాను'. ఇలానే అనుకొని దుర్యోధనుడూ,
గాణ్డీవభృత్-జయః, మమ, యశః, ఖ్యాతి, ఇతి, కర్ణః, చ, ఉభౌ, హతౌ= అర్జునుడి మీది గెలుపు
నా కీర్తిని ప్రకటిస్తుంది' అని కర్ణుడూ - ఇద్దరూ చచ్చారు.

23. నైజేనైవ సతా గుణేన రజసా యస్యాభిభూతం మనః,

స్థాయ స్తస్య గురూపదేశజనితో బోధస్తు తాత్కాలికః,

సాక్షాత్ కృష్ణముఖాన్నికమ్య భగవద్గీతా స్తదుద్బోధితో

ప్యంతంతం సుతనాశశోక వివశో మోహీ పపాతార్జునః

టీక:

నైజేన, ఏవ, సతా, గుణేన, రజసా, యస్య, అభిభూతమ్, మనః, తస్య = సహజంగానే ఉండే

రజోగుణంవల్ల ఎవరి మనసు చెడిపోయి ఉంటుందో, వాడికి,

గురు-ఉపదేశ-జనితః. బోధః, తు, స్థాయః, తాత్కాలికః =గురువుల ఉపదేశం కలిగించిన వివేకం

తరచుగా తాత్కాలికమే.

సాక్షాత్, కృష్ణ-ముఖాత్, భగవత్-గీతాః, నికమ్య, తత్-ఉద్బోధితః, అపి, అర్జునః = సాక్షాత్తు

కృష్ణుడి నోటనే భగవద్గీతలను విని, తద్వారా జ్ఞానం పొందినప్పటికీ, అర్జునుడు,

సుత-నాశ-శోక-వివశః, అత్యంతమ్, మోహీ, పపాత = కొడుకు చావు వలన కలిగిన దుఃఖంతో

తననుతాను మరచి, పూర్తిగా మోహంలో మునిగిపోయాడు.

24. క్రుద్ధస్య వ్యవసాయిసః కథమపి ప్రాప్నుం ఫలం వాంఛితం,
 యుక్తాయుక్తవిచారణం న సహతే చిత్తం తమోదూషితమ్,
 ద్రోణః కేవలవైరశోధనపరో విఙ్గో_పి రాఙ్గో ముదే,
 శత్రూన్ నిర్భయసుప్తశత్రుశిబిరం రాత్రౌ ప్రవిశ్యాహినత్

టీక:

క్రుద్ధస్య= కోపంమీద ఉండి (ఉన్నవాడి),
 వాంఛితం, ఫలం, కథం అపి, ప్రాప్నుమ్, వ్యవసాయిసః = కోరుకొన్న ఫలితాన్ని ఏలాగైనా
 సాధించాలని ప్రయత్నించేవాడి,
 తమః-దూషితం, చిత్తం, యుక్త-అయుక్త-విచారణం, న సహతే = తమోగుణం చేత చెడి ఉన్న
 మనస్సు, తగునా తగదా అన్న ఆలోచనను సైచ జాలదు.
 ద్రోణః, విఙ్గః, అపి = అశ్వశ్లామ, అన్నీ తెలిసినవాడైనప్పటికీ,
 రాఙ్గః, ముదే, కేవల-వైర-శోధన-పరః = రాజు(దుర్యోధనుడి) సంతోషం కోసం, కేవలం పగ
 సాధించటం అనే దానిలో మునిగి,
 నిః-భయ-సుప్త-శత్రు-శిబిరం, రాత్రౌ, ప్రవిశ్య, శత్రూన్, అహినత్ = ఏ జంకూ లేక నిద్రించి ఉన్న
 శత్రువుల శిబిరం లోనికి రాత్రివేళ చొరబడి, వైరులను వధించాడు.

25. దావో భూరుహశాఖయో ర్భృత మిథఃసంఘర్షణా జ్ఞాయతే,
 తస్మా దేవ దవా ద్వనం వనమ్యగైః స్నాకం భృశం దహ్యతే
 ధ్వస్తః పాణ్డవధార్తరాష్ట్రకలహత్ సర్వశ్చ పూర్వన్వయో,
 నష్టాశ్చోపరి తత్సహాయకబహుక్షోణీభృతా మన్వయాః.

టీక:

భూరుహ-శాఖయోః, మిథః-సంఘర్షణాత్, బత, దావః, జాయతే = రెండు చెట్టుకొమ్మలు
 ఒకదానితో ఒకటి రాచుకోవటం వల్ల, పాపం! కారుచిచ్చు పుడుతుంది.

తస్మాత్, దవాత్, ఏవ, వన-మృగైః, సాకమ్, వనమ్, భృశమ్, దహ్యతే = ఆ కారు చిచ్చు వల్లనే, అడవిలోని జంతువులతో సహా అడవి పూర్తిగా తగలబడుతుంది.

పాణ్డవ-ధార్తరాష్ట్ర-కలహాత్, పూరు-అన్వయః, సర్వః చ, ధ్యస్తః = పాండవులకు ధార్తరాష్ట్రులకు వచ్చిన కలహం వలన, పూరువంశం మొత్తం నాశమైపోయింది.

ఉపరి, తత్-సహాయక-బహు-క్షోణీభృతామ్, అన్వయాః, చ, నష్టాః = పైపిచ్చు, వాళ్ళకు తోడుగా వచ్చిన ఎందరో రాజుల వంశాలు కూడ నశించినవి.

26. సర్వే వీరవరా దిగీశజయినో యే రావణస్యానుగాః,

ప్రత్యక్షం ఖలు రావణస్య నిహతాః సర్వే చ తే వానరైః.

కిం శక్త్యా? కిము సాధనై రపి? యదా కాలో_నుకూల స్తదా

శత్రు ర్నామ హతః కియానపి బలీ, యత్నే_తు సమ్యక్ కృతే.

టీక:

యే, రావణస్య, అనుగాః సర్వే, వీర-వరాః, దిక్-ఈశ-జయినః = ఎవరు రావణుడి అనుచరులో వాళ్ళంతా శ్రేష్ఠులైన వీరులు, దిక్పాలకులను గెలిచినవాళ్ళు.

తే, సర్వే, చ, రావణస్య, ప్రత్యక్షమ్, ఖలు, వానరైః, నిహతాః = వాళ్ళందరు గూడ, రావణుడి కళ్ళముందే వానరుల చేత చచ్చారు గదా!

శక్త్యా, కిం? సాధనైః, అపి, కిము? = శక్తి తో ఏం పని? సాధనాలతో మాత్రం ఏం పని?

యదా, కాలః, అనుకూలః, తదా, యత్నే, తు, సమ్యక్, కృతే = ఎప్పుడు కాలం అనుకూలమో అప్పుడు, ప్రయత్నం గనుక సరిగా చేస్తే,

కియాన్, బలీ, అపి, శత్రుః, హతః, నామ = ఎంత బలవంతుడైనా, శత్రువన్నవాడు చచ్చాడన్నమాట!

27. ధర్మాంశప్రభవ శ్చ ధర్మనిలయః శిష్టానుశిష్ట శ్చ యః,

సాక్షాత్ తస్య చ ధర్మజస్య, సురరాట్ సంశోధ్య చిత్తం ముహూః,

అన్యాలభ్యసదేహనాకగమనం తృప్త స్తదైవాదదాత్.

దేవా నో విదధత్యశోధితజనే స్వానుగ్రహం దుర్లభం,

టీక:

యః, ధర్మ-అంశ-ప్రభవః, చ, ధర్మ-నిలయః, శిష్ట-అనుశిష్టః, చ = ఎవడు యమధర్మరాజు అంశతో పుట్టాడో, ధర్మానికి నిలయమో, శాస్త్రాలు తెలిసినవాళ్ళ ఉపదేశాలు పొందాడో, సాక్షాత్, తస్య, ధర్మజస్య, చ, చిత్తమ్, = సాక్షాత్తూ ఆ ధర్మరాజు మనస్సును గూడ, ముహూః, సంశోధ్య, తృప్తః, తదా, ఏవ, సుర-రాట్ = పలుమార్లు పరిశోధించి తృప్తిపడి, అప్పుడు మాత్రమే ఇండ్లుడు,

అన్య-అలభ్య-స-దేహ-నాక-గమనమ్, అదదాత్ = ఇతరులకు దొరకనిదైన, బోందితో స్వర్గానికిపోవటాన్ని అనుగ్రహించాడు.

అ-శోధిత-జనే, దేవాః, దుః-లభమ్, స్వ-అనుగ్రహమ్, విదధతి = బాగా పరీక్షించని వాడి విషయంలో దేవతలు దుర్లభమైన తమ దయను చూపరు.

28. కేచిత్ పూర్ణసభాసు భాసురవచోగుంభై ర్వదంతు్యజ్జ్వలం

పూర్వాచారవిధీన్ ప్రతి, ప్రతిదినం కృత్యం చ కిం కిన్వితీ,

సంధ్యోపాసన మగ్నికార్యమపి వా నిత్యం న కుర్వంతి తే,

సర్వః కేవల మన్యబోధనవిధౌ వ్యాసాధికో వర్తతే

టీక:

పూర్వ-ఆచార-విధీన్, ప్రతి, ప్రతి-దినమ్, కృత్యమ్, చ, కింను, ఇతి = సంప్రదాయ పద్ధతులను గురించి, నిత్యమూ ఏమేమి పనులు చేయాలి అన్న దానిని గురించి,

కే చిత్, పూర్ణ-సభాసు, భాసుర-వచః-గుంభైః, ఉజ్జ్వలమ్, వదంతి = కొందరు నిండుసభలలో మంచి మంచి మాటలు గుప్పిస్తూ అద్భుతంగా మాట్లాడుతూ ఉంటారు.

తే, సంధ్యా-ఉపాసనమ్, అగ్ని-కార్యమ్, అపి వా, న, కుర్వంతి = ఆ మాట్లాడే వాళ్ళు,

సంధ్యావందనం గాని, నిత్యహోమాన్ని కాని చేయరు ('కొందరు', అని గమనించాలి).
అన్య-బోధన-విధా, కేవలమ్, సర్వః, వ్యాస-అధికః, వర్తతే = ఒకరికి చెప్పే విషయంలో మాత్రం,
ప్రతివాడు వ్యాసుడిని మించిపోయి ప్రవర్తిస్తూ ఉంటాడు.

29. కేషాం చిత్ ఖలు దుర్ధియాం బలవతీ కాంక్షా పితృణాం, శిశౌ

జాతే, భావిని సోఽస్తు సోఽస్త్వీతి , తథా భూయాత్ తథా స్యా దితి,

కస్మిన్ తస్య మనో లగే దితి మతే ర్నైవావకాశః, సుతే-

ప్యాత్మేష్టాని బలా న్నిధాయ పితరో ఘ్నుంత్యేవ తానంతతః.

టీక:

కేషాం, చిత్, దుః-ధియామ్, పితృణామ్, శిశౌ, జాతే = అనివేకులైన కొందరు తల్లిదండ్రులకు,
బిడ్డ పుట్టగానే,

భావిని, సః, అస్తు, సః, అస్తు, ఇతి, తథా, భూయాత్, తథా, స్యాత్, ఇతి = వాడు భవిష్యత్తులో
వాడు కావాలి, వాడు కావాలి అని -, అలా కావాలి ఇలా కావాలి అని,

బలవతీ, కాంక్షా, ఖలు = పెద్ద కోరిక ఉంటుంది సుమా!

తస్య, మనః, కస్మిన్, లగేత్, ఇతి, మతేః, అవకాశః, న ఏవ = వాడి మనసు దేనిమీద
కుదురుతుందో అనే ఆలోచనకు అవకాశమే ఉండదు.

అత్మ-ఇష్టాని, సుతేషు, బలాత్, నిధాయ, పితరః, అంతతః, తాన్, ఘ్నుంతి, ఏవ = తమ
ఇష్టాలను కొడుకుల మీద బలవంతంగా రుద్ది, తండ్రులు చివరకు వాళ్ళ ప్రాణాలే తీస్తారు.

30. యుక్తా దాశరథీప్రథా దశరథ స్యాత్మోద్భవానాం, పునః

శత్రుఘ్నుస్య చ లక్ష్మణస్య భరతస్యా ప్యస్తు సా శబ్దతః,

సైషా రాఘవశబ్దవతీ వ్యవహూతా రామేహి రూఢా దృఢం ,

ప్రాధాన్యం ఖలు హేతు రత్ర, న తత స్తస్యానుజానాం క్షతిః.

టీక:

దాశరథి-ప్రధా, దశరథస్య, ఆత్మ-ఉద్యవానామ్, యుక్తా = దాశరథి అనే పేరు, దశరథుడి కొడుకులకు సరిపోతుంది.

శబ్దతః, సా, పునః, శత్రుఘ్నుస్య, చ, లక్ష్మణస్య, భరతస్య, అపి, అస్తు = శబ్దాన్ని బట్టి ఐతే ఆ పేరు, మరి శత్రుఘ్నుడికైన, లక్ష్మణుడికైనాగాని, భరతుడికైనా సరే, కావచ్చు.

సా, ఏషా, రాఘవ-శబ్దవత్, రామే, దృఢమ్, రూఢా, హి! = ఆ 'దాశరథి' అనే మాట, 'రాఘవుడు' అనే మాటలాగా, రాముడివిషయంలో బాగా రూఢి పడిపోయింది!

అత్ర, హేతుః, ప్రాధాన్యం, ఖలు = ఆ విషయంలో, అంటే, అలా రూఢి పడటానికి, కారణం రాముడికి ఉన్న ప్రాధాన్యం గదా!

తతః, తస్య, అనుజానామ్, న, క్షతిః = అందువల్ల అతడి (రాముడి) తమ్ముళ్ళకు వచ్చిన నష్టం మాత్రం ఏమీ లేదు.

ఎందరో అర్థులలో ఒకరికి అవకాశం రావచ్చు, అంతమాత్రాన ఇతరులు అసమర్థులు అని అర్థం కాదు కదా!

(రాఘవుడు, దాశరథి అనే మాటలకు, వాటి సామాన్యార్థంలో కంటే రాముడు అనే విశేషార్థంలోనే వాడుక ఎక్కువ గదా! అలాగే, వాసుదేవుడు అనగనే కృష్ణుడు అనే అనుకొంటాముగాని, బలరాముడు అని అర్థం చెప్పము గదా!)

31. దేవానాం ఖలు కాంక్షయా హరి రభూత్ రామాఖ్యయా మానవః ,

తేషామేవ కృతే దశాననవధం వాంఛన్ గతః కాననమ్.

లోకో నిందతి కైకయీ మకరుణే త్యాశావశే త్యుత్కటం.

సత్యార్థప్రతిబోధనే తు నితరా మశ్రద్ధధానా జనాః!

టీక:

దేవానామ్, కాంక్షయా, ఖలు, హరిః, రామ-ఆఖ్యయా, మానవః, అభూత్ = దేవతల కోరిక వలన గదా, విష్ణువు 'రాముడు' అనే పేరుతో మానవుడిగా పుట్టాడు!

తేషామ్, కృతే, ఏవ, దశానన-వధమ్, వాంఛన్, కాననమ్, గతః = ఆ దేవతల కోసమే,

రావణుడిని చంపగోరి అడవికి వెళ్ళాడు.

లోకః, కైకయామ్, అకరుణా, ఇతి, ఆశా-వశా, ఇతి, ఉత్కటమ్, నిందతి = లోకమేమో కైకేయిని-
దయ లేనిదని, ఆశపోతని, తెగ నిందిస్తుంది.

సత్య-అర్థ-ప్రతిబోధనే, తు, జనాః, నితరామ్, అ-శ్రద్ధధానాః = ఉన్న వాస్తవాన్ని గ్రహించటంలో
మాత్రం, జనం ఏ మాత్రం శ్రద్ధ చూపరు!

32. దుష్టాః స్త్రీశిశువృద్ధమారణపరాః గ్రంథాలయధ్వంసకాః

దేవగారవినాశకాః ధనహరాః యే తే తురుష్కాదయః

సత్యచ్ఛాదికృతేషు దేశచరితగ్రంథేషు తల్లేఖకైః

ప్రోక్తా దంభసుధీభి రుత్తమజనా ఇత్యేవ శోచ్యం హి తత్.

టీక:

యే, దుష్టాః = ఎవరైతే దుర్మార్గులలో,

స్త్రీ-శిశు-వృద్ధ-మారణపరాః = స్త్రీలను, పిల్లలను, వృద్ధులను చంపే వాళ్ళో,

గ్రంథాలయ-ధ్వంసకాః = గ్రంథాలయాలను ధ్వంసం చేసే వాళ్ళో,

దేవగార-వినాశకాః = దేవాలయాలను నాశనం చేసే వాళ్ళో,

ధన-హరాః = ధనాన్ని దోచుకొనే వాళ్ళో,

తే, తురుష్క-ఆదయః = ఆ తురకలు మున్నగువారు (తురుష్కులు, యవనులు
మొదలైనవారు),

సత్య-చ్ఛాది-కృతేషు, దేశ-చరిత-గ్రంథేషు = నిజాలను దాచిపెట్టే వాళ్ళు వ్రాసిన

దేశచరిత్రపుస్తకాలలో,

దంభ-సుధీభిః, తత్-లేఖకైః = (కుహనా మేధావులు) దొంగ పండితులైన ఆ రచయితల చేత,

ఉత్తమజనాః. ఇతి, ఏవ, ప్రోక్తాః = సజ్జనులనే చెప్పబడ్డారు !

తత్, శోచ్యమ్, హి = అది శోచనీయం గదా!

33. దుష్టాత్మేతి విభీషణ స్వజతు వా ధర్మప్రియః స్వాగ్రజం,

కస్మా దగ్రజశత్రుమేవ శరణం రామం తదైవాశ్రితః ?

శక్తః కింన తటస్థ ఏవ భవितుం, త్యక్త్వా తథా రావణం?

స్వార్థాయైవ జనః కరోతి వికృతం, ధర్మం దధత్ కంచుకమ్

టీక:

ధర్మ-ప్రియః, విభీషణః, స్వ-అగ్రజమ్, దుష్ట-ఆత్మా, ఇతి, త్యజతు వా = ధర్మప్రియుడైన

విభీషణుడు, తన అన్నను, 'దుర్మార్గుడు' అని వదిలితే వదలవచ్చు గాక!

తదా, ఏవ, అగ్రజ-శత్రుమ్, రామమ్, ఏవ, కస్మాత్, శరణం, ఆశ్రితః ? = అదే సమయంలోనే,

అన్నకు శత్రువైన రాముడినే ఎందుకు శరణు జొచ్చాడు?

రావణమ్, తథా, త్యక్త్వా, తటస్థః, ఏవ, భవितుమ్, శక్తః, కిమ్ న? = రావణుడిని అలా వదలి,

తటస్థుడిగానే ఉండలేకపోయాడా ఏం?

ధర్మమ్, కంచుకమ్, దధత్, జనః = ధర్మం అనే ముసుగును తోడుగుకొన్న వ్యక్తి,

స్వ-అర్థాయ, ఏవ, వికృతిమ్, కరోతి = తన సొంత ప్రయోజనం కోసమే, తప్పుపనిని చేస్తాడు

34. భావ్యాభావ్యవివేచనే న పటుతా చిత్తస్య భీతాత్మనాం,

నారీణాం తు విశేషతః ఖలు తథా, యాసాం మనో దుర్బలమ్,

భర్తాఽపన్న ఇతి స్వయా నను భియా సీతాఽవశేనాత్మనా,

సౌమిత్రిం పరిభాష్య, తేన రహితా ఘోరాం గతా చాపదమ్.

టీక:

భీత-ఆత్మనామ్, చిత్తస్య, భావ్య-అభావ్య-వివేచనే, పటుతా, న = భయపడి ఉన్నవాళ్ల

మనసుకు - అనుకోదగ్గది, అనుకోదగనిది, అనే వివేకంలో సమర్థత ఉండదు.

యాసామ్, మనో. దుర్బలమ్, (తాసామ్) నారీణాం తు, తథా, విశేషతః, ఖలు! = మనసు

దుర్బలంగా ఉండే స్త్రీలకైతే అది ఇంకా ఎక్కువగా గదా!

సీతా, భర్తా, ఆపస్మ్యః, ఇతి, స్వయా, భియా, అవశేన, ఆత్మనా, నను! = సీత, తన భర్త
 ఆపదలోపడ్డాడనే తన భయంవల్ల వశం తప్పిన మనుసుతోనే కదా,
 సామిత్రిమ్, పరిభాష్య, తేన, రహితా, ఘోరామ్, ఆపదమ్, చ, గతా = లక్ష్మణుడిని నిందించి,
 అతడు లేక ఒంటరి ఐ, ఘోరమైన ఆపదలో పడింది!

35. సాధ్వీ కుద్ధపతివ్రతాపి పతివాగ్బద్ధాపి, భర్తుః స్వయం
 శక్తా నైవ పునఃపున స్వవమతిం నోఢుం సతీ మానినీ,
 సాక్షాదగ్నివిశోధితా జనకజా రామే పునఃస్థార్థిని
 స్థిత్యా శీలపరీక్షణాయ జనయి త్స్యత్సంగ మేవాగమత్.

టీక:

సాధ్వీ, కుద్ధ-పతివ్రతా, పతి-వాక్-బద్ధా, అపి = మంచి స్వభావం గలది, స్వచ్ఛమైన పతివ్రత,
 భర్త మాటకు కట్టుబడి ఉండేదే ఐనా,
 మానినీ, సతీ = అభిమానం గల భార్య,
 స్వయమ్, భర్తుః, పునః పునః తు, అవమతిమ్, నోఢుమ్, శక్తా, న, ఏవ = సాక్షాత్తూ తన భర్త
 వల్లనే మళ్ళి మళ్ళి మాత్రం అవమానాన్ని సహించనే జాలదు.
 సాక్షాత్, అగ్ని-విశోధితా, జనకజా= సాక్షాత్తూ అగ్నిపరీక్ష ద్వారానే కుద్ధ ఐన సీత,
 రామే, పునః-స్థార్థిని = రాముడు మరొకసారి (శీలపరీక్ష కోసం) కోరితే,
 శీల-పరీక్షణాయ, స్థిత్యా, జనయి-ఉత్సంగమ్, ఏవ, అగమత్ = శీలపరీక్షకు నిలబడి,
 తరువాత తన తల్లి ఒడికే చేరింది. (పుట్టంటికే వెళ్ళిపోయినట్లు.)

36. భాషంతే పరిహార్య ఏవ నితరాం భేదః కులానా మితి

ప్రాజ్ఞాః కేచన, తేభ్య ఏవ యది నో దేవప్రసాదో_ర్పితః,
 అస్మద్ధర్మవిరుద్ధ మిత్యవమతిమ్ కుర్వంతి గృహ్లాంతి నో,
 దోషః స్వాత్ కులభేద ఏవ కిము? నో భేదో మతానాం కిము?

టీక:

కే, చన, ప్రాజ్ఞా, కులానామ్, భేదః, నితరామ్, పరిహార్యః, ఏవ ఇతి, భాషంతే = కొందరు

ప్రాజ్ఞులు, “కులాల మధ్య తేడా తప్పక పోగొట్టాల్సిందే.” అని అంటూ ఉంటారు.

తేభ్యః, ఏవ, దేవ-ప్రసాదః, అర్పితః, యది = ఆ ప్రాజ్ఞులకే, దేవుడి ప్రసాదాన్ని పెట్టినట్లైతే కనుక,

అస్మత్-ధర్మ-విరుద్ధమ్, ఇతి, అవమతిమ్, కుర్వంతి, నో, గృహ్లాంతి = “మా మతానికి విరుద్ధం.”

అని, అవమానిస్తారు. తీసుకోరు.

కుల-భేదః, ఏవ, దోషః, స్వాత్, కిము? మతానామ్, భేదః, న, కిమ్? = కులాల తేడా చూపటం

మాత్రమే తప్పాతుండా ఏం ? మతాల భేదం చూపటం తప్పు కాదా!

37. యా పుంసా మనపత్యతేతి మనస శ్చింతా తు సహ్యైవ సా,

కింత్యన్యత్థలు దుఃఖ మంతరహితమ్,వార్యం న సహ్యం న యత్

కణ్ఠే న్యస్య కరో “సుతా నహి మమే” త్యుచ్చై రుదంత్యా రహో

భార్యాయా నయనాత్ స్రుతో జలకణో వక్షః స్ఫుకన్ వహ్నివత్

టీక:

అనపత్యతా, ఇతి, మనసః, చింతా, యా, సా, పుంసాం, తు, సహ్యం, ఏవ = సంతానం

లేకపోవటం అనే మనోవ్యధ పురుషులకైతే సహించదగ్గదే.

కిం తు, అన్యత్, దుఃఖమ్, ఖలు! = కాని, మరొక దుఃఖం ఉన్నది సుమా!

యత్, అంత-రహితమ్, న వార్యం, న సహ్యం = (ఏదైతే) అది, అంతు లేనిది, పోగొట్టుకొనేది

కాదు, సహించగలిగినదీ కాదు. ఏదంటే -

రహః, కరో, కంఠే, న్యస్య = ఒంటరిగా ఉన్నప్పుడు, చేతులు మెడమీద వేసి,

“మమ, సుతాః, నహి”, ఇతి, = “నాకు కొడుకులు లేరు గదా!” అని,

ఉచ్చైః, రుదంత్యాః, భార్యాయాః, నయనాత్, స్రుతః = పెద్దగా ఏడిచే భార్యయొక్క కంటినుండి

జారినది,

వహ్నివత్, వక్షః, స్ఫుకన్, జల-కణః, = నిప్పులాగ గుండెను తాకేది ఐన, నీటి చుక్క.

38. నిత్యం బ్రాత్యసహోదరీసుతసుతాగాధా వదంతి స్త్రీయః ,
 బాల్యే తస్య తథా భవత్, తదభవత్ తస్యా ఇతి ప్రీతితః,
 నైవం యాత్యననాంద్యజాతవిషయే, యత్ర స్ఫుటా నిష్ఠతా,
 ఈర్ష్యా కేవల మస్య కారణ మహో! పర్యాయశబ్దః స్త్రీయః.

టీక:

స్త్రీయః = స్త్రీలు,

బ్రాత్య, సహోదరా-సుత,సుతా-గాధాః = తమ అన్నదమ్ములయొక్క, అక్కచెల్లెళ్ళయొక్క,
 కొడుకుల, కూతుళ్ళ ముచ్చటలను,

“బాల్యే, తస్య, తథా, అభవత్. తస్యాః, తత్, అభవత్. ” ఇతి = “చిన్నప్పుడు వాడికి అట్లా
 ఐంది, దానికి అది ఐంది, ” అని,

నిత్యం, ప్రీతితః, వదంతి = ఎప్పుడూ మురిపంగా చెప్పుకొంటారు.

యాత్య, ననాంద్య-జాత-విషయే, ఏవమ్, న = తోటికోడళ్ళ యొక్క, ఆడుపడుచులయొక్క,
 పిల్లల విషయంలో అలా కాదు.

యత్ర, అనిష్ఠతా, స్ఫుటా = (ఎందులోనైతే) అందులో స్పష్టంగా అనిష్ఠతే.

అహో! అస్య, కారణమ్ = ఆహో! దీనికి కారణం,

స్త్రీయః, పర్యాయ-శబ్దః, ఈర్ష్యా, కేవలమ్ = స్త్రీకి పర్యాయపదమైన ఈర్ష్య మాత్రమ్.

39. నార్హస్మాక మితి త్యజంతి పఠనే కేచిత్ స్వభాషాం జనాః

మన్యంతే సులభాం పఠాం బహుగుణాం భాషాం పఠేషాం పునః.

తే జానంతి కదా నిద్దమ్ హతధియ, స్వన్యాసు భాషాసు చ

ప్రావీణ్యమ్ ఖలు తస్య నామ సుగమం, యః స్యాత్ స్వభాషాపటుః

టీక:

కే చిత్, జనాః, అస్మాకమ్, న, అర్హా, ఇతి, పఠనే, స్వ-భాషామ్, త్యజంతి = కొందరు జనులు,

“మాకు పనికి రాదు.” అని, చదువులో మాతృభాషను వదలివేస్తుంటారు.

పరేషాం, భాషాం, పునః, సులభాం, పరాం, బహు-గుణాం, మన్యంతే = పరుల భాషనైతేనేమో - సులభమైనదని, ఉత్తమమైనదని, ఎన్నో సుగుణాలున్నదని, భావిస్తుంటారు.

తే, హత-ధియః, తు, ఇదమ్, కదా, జానంతి, ను = ఆ తెలివిమాలినవాళ్ళు మరి , దీనిని ఎప్పుడు తెలుసుకొంటారో కదా! (దేనినంటే-)

యః,స్వ-భాషా-పటుః, స్యాత్, = ఎవడు మాతృభాషలో సమర్థుడౌతాడో,

అన్యాసు, భాషాసు చ, ప్రావీణ్యమ్, సుగమమ్, తస్య నామ,ఖలు = పరభాషలలో ప్రావీణ్యం కూడ వాడికి గదా సులభం!

40. *త్రింశద్వత్సరసేవనాత్ ఖలు పరం ప్రాప్యా భృతిః సేవినామ్,

పంచాభైః పర మేవ శాసనసభాసభ్యా లభంతే భృతిమ్ ,

సాఖ్యాన్యప్యపరాణి యాంతి, తదుప ర్యేభి ర్న దేయః కరో,

సర్వే తే భృతసేవిన స్తు కరదాః, సామ్యం సమాజే క్వ వా !

టీక: (త్రింశత్ ?)

(సేవీ=Employee, భృతిః = pension, సాఖ్యమ్= facility, కరః = tax, భృతసేవీ = pensioned employee.)

త్రింశత్-వత్సర-సేవనాత్, పరమ్, ఖలు, -సేవినామ్, భృతిః, ప్రాప్యా = ముప్పది ఏళ్ళ సేవచేసిన తరువాత గదా, ఉద్యోగులకు భృతి అందేది!

శాసన-సభా-సభ్యాః, పరమ్, పంచ-అభైః, ఏవ, భృతిమ్, లభంతే = శాసనసభలలో సభ్యులు కేవలం ఐదేళ్ళకే భృతిని పొందుతూ ఉంటారు.

అపరాణి, సాఖ్యాని, అపి, యాంతి = ఇతర సౌకర్యాలను కూడ పొందుతూ ఉంటారు.

తత్-ఉపరి, ఏభిః, కరః, న, దేయః = అదీకాక, (=వీరిచేత పన్ను కట్టబడదు) వీళ్ళు

(శాసనసభాసభ్యులు) పన్ను కట్టరు.

తే,భృత-సేవినః,సర్వే,తు, కరదాః= ఆ పదవిరమణ చేసిన ఉద్యోగులందరేమో పన్నుకట్టేవాళ్ళు!

సమాజే, సామ్యం, క్వ వా!= సంఘంలో సమానత్వం ఎక్కడున్నదని!

41. స్త్రీబాలస్థవిరేఘు సత్పు బహుఘు శ్రేణీ, ప్వతిక్రమ్య తాస్

యాంత్యన్యే సురమందిరేఘు ప్రముఖా ముఖ్యాతిముఖ్యా ఇతి.

లజ్జంతే నతు తే, న వా తదధికా దేవస్థలీపాలకాః

సామ్యం నామ న దృశ్యతే హతజనస్వామ్యే సురార్చాస్వపి

టీక:

(శ్రేణీ= queue , ప్రముఖః = VIP , ముఖ్యాతిముఖ్యః = VVIP)

సుర-మందిరేఘు, స్త్రీ-బాల-స్థవిరేఘు, బహుఘు, శ్రేణీఘు, సత్పు = గుళ్ళలో స్త్రీలు, బాలురు, వృద్ధులు, ఎందరో వరుసలలో ఉండగా,

ప్రముఖాః, ముఖ్య-అతిముఖ్యాః, ఇతి, అన్యే, తాస్, అతిక్రమ్య, యాంతి = ప్రముఖులని, ప్రముఖులలో అతి ప్రముఖులని, కొందరు వాళ్ళను దాటి ముందుగా పోతుంటారు.

తే, లజ్జంతే, నతు, తత్-అధికాః, దేవ-స్థలీ-పాలకాః, వా, న లజ్జంతే = (అలా వెళ్ళే) వాళ్ళే సిగ్గే పడరు. వాళ్ళను మించిపోయిన దేవస్థానపు పాలకులైనా సిగ్గు పడరు.

హత-జనస్వామ్యే, సుర-అర్చాసు, అపి, సామ్యం నామ, న దృశ్యతే = పాడు ప్రజాస్వామ్యంలో దేవపూజలలో సైతం సమానత్వం అనేది కనబడదు!

42. దేశే_స్మిన్ నివసంతి, యాంతి సకలం దేశాదముష్మా జ్జనాః

కేచిత్, తే తు సదా వదంతి వికృతం దేశం చ పౌరాన్ ప్రతి,

అంతఃశత్రవ ఏవ తే నకీ? మిదం యో వక్తి స ద్విష్యతే,

కుత్రాన్యత్ర, వినాత్ర, రక్షణమిదం దేశస్య విద్రోహిణాం ?

టీక:

కేచిత్, జనాః = కొందరు జనం,

అస్మిన్, దేశే, నివసంతి. అముష్మాత్, దేశాత్, సకలమ్, యాంతి= ఈ దేశంలో ఉంటారు. ఈ

దేశంనుండి సమస్తమూ పొయితు ఉంటారు.

తే, తు, దేశమ్ ప్రతి, పౌరాన్ ప్రతి చ, సదా, వికృతం, వదంతి = వాళ్ళు (ఆ జనమే) మాత్రం, దేశాన్ని గురించి, దేశపౌరులగురించి, ఎప్పుడూ చెడుగా మాటలాడుతూ ఉంటారు.

తే, అంతః-శత్రవః, ఏవ, కిమ్ న? = వాళ్ళు (ఇంటిదొంగలే) అంతశత్రువులే కాదా? యః, ఇదమ్, వక్తి, సః, ద్విష్యతే = ఎవడు ఈ మాట అంటాడో వాడు ద్వేషించబడుతాడు (వాడిని శత్రువుగా చూస్తారు.)!

దేశస్య, విద్రోహిణామ్. ఇదమ్, రక్షణమ్, అత్ర, వినా, అన్యత్ర, కుత్ర? = దేశద్రోహులకు ఇటువంటి రక్షణ, ఇక్కడ (ఈ దేశంలో) తప్ప, మరొకచోట ఎక్కడ ఉంటుంది?

43. యస్మిన్ని చ్చతి మాతృభూవిభజనం సో_భూ న్మహాత్మా, పున-

ర్యస్మిన్ పాలయతి క్షితిః పరగతా తత్పాలకః పణ్డీతః.

యన్నేత్యత్వమభూ ద్విరోధివిభుతావిధ్వంసి సత్యస్మృతో.

హా హా భారతదేశనేత్యచరితం వ్యత్యస్తసత్యం భృశమ్

(గాంధీ=మహాత్ముడు, నెహ్రూ=పండిత్, సుభాషన్ చంద్ర బోస్ = ???)

టీక:

యస్మిన్, ఇచ్ఛతి, మాతృ-భూ-విభజనమ్, సః, మహాత్మా, అభూత్ = ఎవడు కోరుకొంటూ ఉండగా మాతృభూమివిభజనం జరిగిందో,

పునః, యస్మిన్, పాలయతి, క్షితిః, పర-గతా, తత్-పాలకః, పణ్డీతః, అభూత్ = ఇంకా, ఎవడు పాలించుతూ ఉండగా భూమి శత్రువులపాలైందో, ఆ పాలకుడు పండితుడు ఐనాడు.

యత్-నేత్యత్వమ్, విరోధి-విభుతా-విధ్వంసి, అభూత్, సః, తు, అ-స్మృతః = ఎవడి నేత్యత్వం, శత్రువుల పాలనను విధ్వంసం చేసేదిగా ఐందో, అతడు మాత్రం స్మరించబడ(డు)లేడు.

హా హా, భారతదేశ-నేత్య-చరితమ్, భృశమ్, వ్యత్యస్త-సత్యమ్ = అయ్యో! భారతదేశ నాయకుల చరిత్ర, బొత్తిగా తారుమారైన వాస్తవాలతో ఉన్నది.

44. దేశం ప్రత్యభిమాన మావహతి యత్ త న్నాస్తి విద్యావిధౌ,
 స్వీయా సంస్కృతి రుత్తమేతి మనసో బోధాయ య న్నాస్తి తత్,
 ఆంగ్లం భౌతికశాస్త్రవైద్యగణితానీత్యేవ విద్యా ధునా,
 సా నామోదరపూరణైకఫలదా, నో దేశభక్తిప్రదా.

టీక:

యత్, దేశమ్ ప్రతి, అభిమానం, ఆవహతి = ఏది దేశంపట్ల అభిమానాన్ని కలిగిస్తుందో,
 తత్, విద్యా-విధౌ, న అస్తి = అది విద్యావిధానంలో లేదు.

స్వీయా, సంస్కృతిః, ఉత్తమా, ఇతి = తమ సంస్కృతి ఉత్తమమైనది అని
 మనసః, బోధాయ, యత్, తత్, న అస్తి = మనసుకు తెలివికలగటానికి ఏదో, అది లేదు
 (విద్యావిధానంలో).

ఆంగ్లమ్, భౌతికశాస్త్ర-వైద్య-గణితాని, ఇతి ఏవ, అధునా, విద్యా = ఆంగ్లం, భౌతికశాస్త్రం, వైద్యం,
 గణితం, అనేవే నేటి చదువు.

సా, నామ, ఉదర-పూరణ-ఏక-ఫలదా = ఆ చదువంటే, పొట్టనింపే మాత్రపు ఫలితాన్ని ఇచ్చేది.
 దేశ-భక్తి-ప్రదా, నో = దేశభక్తిని ఇచ్చేది కాదు.

45. శత్రూన్ జేతు మిదం విధాన మితి న, క్షేమం యథా తత్తథా.

ప్రత్యక్షం సమరశ్చ, కూటసమరః, పశ్చాద్గతిర్వా భవేత్.

యైర్వై సుస్థిద మాశ్రితం విజయిన స్తేతే చరిత్రే స్మృతాః,

అత్రోదాహరణం ప్రతాపన్యపతీ రాజా శివశ్చాపరః (ప్రతాప్, శివాజీ)

టీక:

శత్రూన్, జేతుమ్, విధానమ్, ఇదమ్, ఇతి, న = శత్రువులను గెలవటానికి పద్ధతి ఇది అంటూ
 లేదు.

క్షేమమ్, యథా, తత్, తథా = మేలు ఎలా కలుగుతుందో, అది (ఆ గెలిచే విధానం) అలా

ఉంటుంది.

ప్రత్యక్షం, సమరః, చ = ఎదుటపడి చేసే యుద్ధమైనా,

కూట-సమరః = దొంగయుద్ధం,

పశ్చాత్-గతిః, వా, భవేత్ = వెనుకంజ వినా కావచ్చు.

యైః, యైః, ఇదమ్, సుష్ఠు, ఆశ్రితమ్ = ఎవరెవరు దీనిని బాగా ఆశ్రయించారో,

తే, తే, విజయినః, చరిత్రే, స్మృతాః = వారు వారు విజేతలుగా చరిత్రలో చెప్పబడ్డారు.

అత్ర, ఉదాహరణమ్ = ఈ విషయంలో ఉదాహరణం,

ప్రతాప-న్యపతిః, రాజా, శివః, చ, అపరః = ప్రతాపమహారాజు (రాణా ప్రతాప్), రాజు శివుడు

(శివాజీ) కూడ మరొకడు.

46. విద్యాపీఠపదస్థితా జనధనైః సంపుష్యమాణా మహా-

విద్వాంసుః పరిశోధనాప్తబిరుదాః కాలం క్షిపంతి క్వచిత్,

సాహిత్యే కతినామ తే ష్వరచయన్ గ్రంథాన్ రసజ్ఞాద్యతాన్?

యద్యేవం పదభాసినో, బహువిధా భాషాభివృద్ధిః కథమ్?

టీక:

విద్యా-పీఠ-పద-స్థితాః, మహా-విద్వాంసుః = విద్యాపీఠాలలో కొలువులలో ఉన్న గొప్ప

విద్వాంసులు,

పరిశోధన-ఆప్త-బిరుదాః = పరిశోధనలద్వారా బిరుదులను పొందినవాళ్ళు,

క్వచిత్ = ఒక్కొక్క చోట (అందరూ కాదు.),

జన-ధనైః, సంపుష్యమాణాః, కాలమ్, క్షిపంతి = ప్రజాధనంచేత పోషించబడుతూ (ఉన్నవాళ్ళు),

పొద్దు పుచ్చుతూ ఉంటారు.

తేషు, కతి నామ = (ఆ పదవులలో ఉన్న) వాళ్ళలో ఎందరు,

సాహిత్యే, రసజ్ఞ-ఆద్యతాన్, గ్రంథాన్, అరచయన్ = సాహిత్యంలో రసజ్ఞులు ఆదరించిన

గ్రంథాలను రచించారు?

పద-భాసినః, ఏవమ్, యది = పదవులలో వెలిగిపోయే వాళ్ళు ఇలా ఉంటే గనుక,
బహు-విధా, భాషా-అభివృద్ధిః, కథమ్? = పలురీతులగా భాషాభివృద్ధి జరిగేది ఎట్లా?

47. మస్తత్రాణవిహీనచోదనమహో ఘోరో_౨ పరాధో_౨ ధునా

దణ్డ్యంతే బహుభిఃశతైః పథిభటైః ద్వైచక్రీకాః నిత్యకః,

పంథానస్తు పురే ష్వమీ ప్రతిపదోత్థాతై రయోగ్యా గతేః

కే దణ్డ్యాః పథిదుఃస్థితేః పదగతాః ? ప్రస్తా ప్రభుత్వస్య కః ?

(మస్తత్రాణం= హెల్మెట్. చోదనమ్=డ్రైవింగ్. అపరాధః=అఫెన్స్. ద్వైచక్రీకః=టూవీల్ రైడెర్స్.
పథిభటః=ట్రాఫిక్ పోలీస్.)

టీక:

అధునా, మస్త-త్రాణ-విహీన-చోదనమ్ = ఈ నాడు, శిరస్త్రాణం లేకుండా బండి నడపడం అనేది,
ఘోరః, అపరాధః . అహో! = తీవ్రమైన నేరం. ఆశ్చర్యం!

నిత్యకః, ద్వైచక్రీకాః, పథి-భటైః, బహుభిః, శతైః, దండ్యంతే =అనుదినము, (రెండు చక్రాల)

బండ్లు నడిపేవాళ్ళకు మార్గభటులు నూరులకొద్దీ దండన వేస్తున్నారు.

పురేషు, అమీ, పంథానః, తు = నగరాలలో ఈ దారులు మాత్రం,

ప్రతిపద-ఉత్థాతైః, గతేః, అ-యోగ్యాః = అడుగడుగున గతుకులతో ప్రయాణానికి తగనివి.

పథి-దుఃస్థితేః, పదగతాః, కే, దండ్యాః = దారుల దుఃస్థితికి, పదవులలో ఉన్నవాళ్ళు ఎవరు
దండనార్థులు?

ప్రభుత్వస్య, ప్రస్తా, కః = ప్రభుత్వాన్ని అడిగేవాడు ఎవడు?

48. కేచి ద్రాజపదస్థితాః ఖలు తురుష్కాచారసమ్మానినః

తేషాం పర్యదినేషు తైః సహ మహం కుర్యంతి ఖాదంతి చ,

కే తేషాం పరధర్మిభిః సహ తథా కుర్యంతి దేశ్యే మహే ?

ప్రశ్నో_౨యం మమ ముఖ్యమంత్రిపదవిబ్రాజజ్జనాయ స్ఫుటః

టీక:

రాజ-పద-స్థితాః, కేచిత్ = ప్రభుత్వపదవులలో ఉన్నవాళ్ళు కొందరు

తురుష్క-ఆచార-సమ్మానిసః, ఖలు = తురుష్కుల ఆచారాలను మన్నిస్తూ ఉంటారు కదా!

తేషామ్, పర్వ-దినేషు, తైః, సహ = వాళ్ళ పండుగదినాలలో వాళ్ళతో కలిసి

మహమ్, కుర్వంతి, ఖాదంతి, చ = సంబరం చేసుకొంటారు, కలిసి తింటారు కూడ.

తేషామ్, కే, పరధర్మిభిః, సహ = వాళ్ళలో (పదవులలో ఉన్న తురుష్కులలో) ఎవరు

ఇతరమతాలవారితో కలిసి

దేశ్యే, మహి, తథా, కుర్వంతి ? = దేశవాళీ పండుగలలో అలా చేస్తున్నారు?

ముఖ్య-మంత్రి-పద-విభ్రాజత్-జనాయ = ముఖ్యమంత్రిపదవిని వెలగబెట్టే వ్యక్తికి

అయమ్, మమ, స్ఫుటః, ప్రశ్నః = ఇది నా స్పష్టమైన/ సూటి ప్రశ్న.

49. దేశీ_స్మిన్ చిరతో విశిష్టవిధివద్దేవాలయే కుత్రచిత్

ప్రాచీనాన్నియమా దనష్టరజసాం స్త్రీణాం ప్రవేశో న చేత్,

స్త్రీపుంసాసమతేతి కేచిదధమాః కుర్వంతి కోలాహలమ్,

ధర్మస్యాచరణే స్త్రీయాం చ విధయః పుంసాం చ భిన్నాః ఖలు!

టీక:

అస్మిన్, దేశీ, కుత్రచిత్, ప్రాచీనాత్, నియమాత్ = ఈ దేశంలో ఎక్కడో ఒకానొకచోట, పురాతన నియమంవలన,

చిరతః, విశిష్ట-విధివత్-దేవాలయే = ఎప్పటినుండో, విశిష్టమైన నియమం ఉన్న దేవాలయంలో

అ-నష్ట-రజసామ్, స్త్రీణామ్, ప్రవేశః, న చేత్ = రజస్సు ఉడుగని స్త్రీలకు ప్రవేశం లేకపోతే,

కేచిత్, అధమాః = కొందరు అధములు,

స్త్రీ-పుంస-అసమతా, ఇతి, కోలాహలమ్, కుర్వంతి = స్త్రీపురుషుల మధ్య అసమానత్వం అని

గోల చేస్తున్నారు.

ధర్మస్య, ఆచరణే = ధర్మాన్ని ఆచరించటంలో,

పుంసామ్, చ, స్త్రీయామ్, చ, విధయః, భిన్నాః, ఖలు = పురుషులకూ స్త్రీలకూ ఉండే విధులు వే వేరు గదా!

50. ప్లాచీనా ఖలు రామజన్మనగరీ యా సాత్వయోధ్యాపురీ

వాదో²ద్య ప్రచురః కథం తదితి, కిం వక్తవ్య మేవం స్థితే?

హాసో రోదన మప్యదేతి మనసాం దౌర్గత్య మాలోక్య నః,

కస్మా దన్యమతప్రధానవిషయే ప్రశ్నాః కృతా నేదృశాః?

టీక:

రామ-జన్మ-నగరీ, యా, సా, తు = రాముడు జన్మించిన నగరం ఏదో అది, మరి,

ప్లాచీనా, అయోధ్యా-పురీ, ఖలు = పురాతనమైన అయోధ్యానగరం కదా!

తత్, కథమ్, ఇతి, వాదః, అద్య, ప్రచురః = అదెట్లా బెతుంది, అని గొడవ ఇప్పుడు ప్రచురంగా ఉన్నది.

ఏవం, స్థితే, వక్తవ్యమ్, కిమ్ = ఇలా ఉంటే, చెప్పాల్సింది ఏమిటి?

నః, మనసామ్, దౌర్గత్యమ్, ఆలోక్య = మన మనసుల దుర్గతిని చూచి,

హాసః, రోదనమ్, అపి, ఉదేతి = నవ్వా ఏడుపు కూడ వస్తున్నది.

అన్య-మత-ప్రధాన-విషయే = ఇతరమతాల ముఖ్యుల విషయంలో,

ఉదృశాః, ప్రశ్నాః, కస్మాత్, న, కృతాః = ఇటువంటి ప్రశ్నలు ఎందుకు వేయబడవు?

51. దేశో²యం ప్రథమో హి ధర్మవిషయే, ధర్మో²త్ర సర్వాధికః,

ధర్మం తం మతమి త్యనూద్య కుధియ శ్చక్రు ధ్దురధాన్ బహూన్,

పాశ్చాత్యేన మతేన ధర్మ మపి నః పశ్యంతి తుల్యం, యతః

సర్వారిష్టపదం జనైక్యహాననం జాతం, కథం వార్యతే?

(మతమ్ = రిలిజియన్)

టీక:

ధర్మ-విషయే, అయమ్, దేశః, ప్రథమః, హి = ధర్మం విషయంలో ఈ దేశం మొదటిదిగదా!

(ఇతరదేశాలలో మతాలు పుట్టకముందునుండే భారతదేశంలో ధర్మం ఉన్నది.)

అత్ర, ధర్మః, సర్వ-అధికః = ఇక్కడ, ధర్మం అన్నిటికంటే ఎక్కువ.

కుధియః, తమ్, ధర్మమ్, మతమ్, ఇతి, అనూద్య = బుద్ధి తక్కువవాళ్ళు ఆ ధర్మాన్ని మతం అని అనువదించి,

బహూస్, దురథాస్, చక్రః = ఎన్నో దురథాలను కల్పించారు.

పాశ్చాత్యేన, మతేన నః, ధర్మమ్, అపి, తుల్యమ్, పశ్యంతి = పడమటి దేశాల వాళ్ళకు సంబంధించిన మతంలో మన ధర్మాన్ని కూడ సమానంగా చూస్తున్నారు.

యతః, = (ఎందువల్లనైతే) దానివలన,

సర్వ-అరిష్ట-పదమ్, జన-ఐక్య-హననమ్, జాతమ్ = అన్ని అరిష్టాలకు స్థానమైనది, ప్రజలలో అనైక్యం అనేది పుట్టింది.

కథమ్, వార్యతే = (ఎలా వారింపబడుతుంది?) దానిని నివారించటం ఎట్లా?

(కొన్ని చోట్ల నేను ఇతరమతాలను ఇతరధర్మాలు అనే చెప్పాను. అది సౌలభ్యంకోసమే.)

52. నిత్యం స్వచ్ఛహృదాం భవంతి తరణోపాయా విపత్సు స్వయం,

పారేవారిధి మేవ వా విధివశాత్ మధ్యేవనం వా సతామ్,

లంకాయాం నిహితాం దదర్శ హనుమా నన్విష్య సీతాం స్వయమ్,

వాల్మీకిః పితృవ ద్రరక్ష ఖలు తాం భర్తా విస్సృష్టాం వనే.

టీక:

విధివశాత్ = విధివశాన,

పారేవారిధిమ్, ఏవ, వా, మధ్యేవనమ్, వా, సతామ్, స్వచ్ఛహృదామ్ = సముద్రం ఆవలి

ఒడ్డున గాని, అడవి మధ్యలోనే గాని ఉన్న (వాళ్ళకు,) నిర్మలమనస్కులకు,

విపత్సు, తరణ-ఉపాయాః, నిత్యమ్, స్వయమ్, భవంతి = ఆపదలలో, వాటిని దాటే

ఉపాయాలు ఎప్పుడూ వాటికనే కలుగుతాయి.

లంకాయామ్, నిసితామ్, సీతామ్ = లంకలో దాచిపెట్టబడ్డ సీతను,
 హనుమాన్, స్వయమ్, అన్విష్య, దదర్య = హనుమంతుడు తానే వెదకి, చూచాడు.
 భర్తా, వనే, విసుష్టామ్, తామ్ = భర్త అడవిలో వదలిన ఆ సీతను,
 వాల్మీకిః, పితృవత్, రరక్ష, ఖలు = వాల్మీకి తండ్రిలాగ కాపాడాడు గదా!

53. రాజ్ఞాం దుర్వ్యసనేషు ప్షనిష్ఠతమ మిత్యూహ్యం మృగవ్యం ధ్రువమ్
 సైకే తేన హతా నృపాః దశరథః పాణ్డుః పరీక్షిత్ తథా,
 ఆఖేటాయ వనం గతా స్తదను తే కృత్యా విభిన్నాః క్రియా-
 ప్రాభ్యః కాలవశం గతా హి వివిధై ర్మార్గై శ్చిరా స్మంక్షు వా.

టీక:

రాజ్ఞాం, దుర్వ్యసనేషు = రాజులకు దుర్వ్యసనాలలో
 మృగవ్యమ్, అనిష్ఠతమమ్, ఇతి, ఊహ్యమ్, ధ్రువమ్ = వేట మిక్కిలి చెడ్డదని అనుకోదగ్గది.
 నిశ్చయం.

తేన, న-ఏకే, నృపాః, హతాః = దానివలన అనేకులు రాజులు చచ్చారు (దెబ్బతిన్నారు).

దశరథః, పాణ్డుః, తథా, పరీక్షిత్ = దశరథుడు, పాణ్డుడు, అలాగే పరీక్షితు.

తే, ఆఖేటాయ, వనం, గతాః, తదను, విభిన్నాః, క్రియాః, కృత్యా = వేటకోసం అడవికిపోయి
 ఆపైన వేరువేరు పనులు చేసి,

తాభ్యః, మంక్షు వా, చిరాత్ వా = ఆ పనులవలన, వెంటనేగాని, చాల కాలానికేగాని,
 వివిధైః, మార్గైః, కాలవశం, గతాః, హి = రకరకాల మార్గాలతో మరణాన్ని పొందారు గదా!

54. శక్తశ్చేత్తు కరోతి నిర్వహతి చ క్రుద్ధః ప్రతిజ్ఞాం రిషా,

మృష్యత్యేవ నచేత్ ద్విషద్భి రవశో హానిం కృతాం భీరువత్,

పార్థః సంగర మాదదే సుతవధాత్ క్రుద్ధో హనత్ సైంధవమ్,

పుత్రే వైరిహతేపి కౌరవపతి ర్నైవాకరోత్ తాదృశమ్

టీక:

శక్తః, చేత్, తు = సమర్థుడైతేగనుక,
క్రుద్ధః, రిషా, ప్రతిజ్ఞాం, కరోతి, నిర్వహతి చ = కోపం వచ్చి శత్రువుపట్ల ప్రతినిను చేస్తాడు,
నెరవేరుస్తాడు కూడ.

న, చేత్, అవశః, భీరువత్ = సమర్థుడు కాకపోతే కనుక, ఏమీచేయలేక, పిరికివాడిలాగా,
ద్విషద్భిః, కృతామ్, హానిమ్, మృష్యతి, ఏవ = శత్రువులు చేసిన కీడును సహించి తీరుతాడు.
సుత-వధాత్, క్రుద్ధః, పార్థః = కొడుకు వధవలన కోపం వచ్చిన అర్జునుడు,
సంగరమ్, ఆదదే, సైంధవమ్, అహనత్ = ప్రతిన పట్టాడు, సైంధవుడిని చంపాడు.
కౌరవ-పతిః, పురే, వైరి-హతే, అపి, తాదృశమ్, న, అకరోత్ = దుర్యోధనుడు, తన కొడుకు
శత్రువులచేత చచ్చినాకూడ, అలాంటి పని (ప్రతిన పట్టటం) చేయలేదు.

55. లోకఖ్యాతపురాణవీరపురుషానుద్దిశ్య యాః కల్పితాః

గాథా స్తా అభవన్ జనప్రియతరా స్తత్పత్యచారిత్రతః.

శ్రీకృష్ణార్జునయుద్ధరామహనుమద్యుద్ధే, సుతాభ్యాం రణో

రామస్యతి, విచిత్రకల్పితకథా నైకాః ప్రసిద్ధా భువి.

టీక: లోక-ఖ్యాత-పురాణ-వీర-పురుషాన్, ఉద్దిశ్య = లోకంలో ప్రసిద్ధులైన
పురాణవీరపురుషులనుగురించి

యాః, గాథాః, కల్పితాః తాః = ఏ గాథలు కల్పించబడ్డావో, అవి,
తత్-సత్య-చారిత్రతః, ప్రసిద్ధాః, అభవన్ = వాళ్ళ నిజమైన చరిత్రలకంటే ప్రసిద్ధాలైనవి.
శ్రీకృష్ణ-అర్జున-యుద్ధ-రామ-హనుమత్-యుద్ధే = కృష్ణుడికీ అర్జునుడికీ మధ్య యుద్ధం,
రాముడికీ హనుమంతుడికీ మధ్య యుద్ధమూ,
రామస్య, సుతాభ్యామ్, రణః, ఇతి = రాముడికీ తన కొడుకులిద్దరితో యుద్ధమూ, అని,
న-ఏకాః, భువి, ప్రసిద్ధాః = అనేకం లోకంలో బాగా ప్రచారంలో ఉన్నాయి.

రామాంజనేయుద్ధం, కృష్ణార్జునయుద్ధం (గయోపాఖ్యానం), లవకుసులకు రామునితో

యుద్ధం, ఇవన్నీ జనరంజకాల్ కాని కల్పితాలు. అంటే, వానిలోని వ్యక్తులు నిజంగా ఉన్నవాళ్ళే కాని, ఆ సంఘటనలు మాత్రం కవికల్పితాలు. భీమాంజనేయయుద్ధం, యమాంజనేయయుద్ధం ప్రమీలాష్టనీయం, వంటి చిత్రవిచిత్రనాటకాలను మా తరం వాళ్ళు చిన్నప్పుడు చదువుకొని ఆనందించే వాళ్ళు. నిజానికి, పురాణాలమీద ఇలాంటి కల్పనలు ఇప్పుడు పుట్టుకొని వచ్చినవి కావు. భాసుడంతటి మహాకవి సైతం, మధ్యమవ్యాయోగం, దూతఘటోత్కచం, కర్ణభారం, ప్రతిమా నాటకం వంటి కల్పితకథలతో నాటకాలను రెండు వేల ఏళ్ళ క్రితమే వ్రాసాడు. ఐనా వాటికి ఉన్న ఆదరణ తక్కువేమీకాదు. కాళిదాసువంటి గడుసు పిండం కూడ, 'భాసుడి నాటకాలు ఉండగా నా క్రొత్త నాటకమా!' అని నంగనాచి నయగారాలు చూపాడే కాని, దేవతలను అవమానించాడని ఎవరూ భాసుడిమీద 'ఫత్వా' ఇవ్వలేదు.

56. లోకే_స్మిన్ కతినామ వా జనహరా రోగా న జాతాః పురా?

చీనవ్యాధి రయం తు సంక్రమభియా క్షుభ్నన్ కరోనాభిధః,

దూరీకృత్య నరస్వభావకరుణాం, రుగ్ణాన్ విధాయాగతీన్,

ఛిత్వా సర్వకుటుంబసంఘనియమాన్ నీరోధముజ్జ్వంభతే

(కరోనా=చీనా రోగం,కోవిడ్-2020, 2021 లలో, కరోనా విజృంభించినప్పటి విషయం ఇది.)

టీక:

అస్మిన్, లోకే, జన-హరాః, రోగాః = ఈ ప్రపంచంలో, జనాన్ని నాశనం చేసే రోగాలు

పురా, కతి నామ వా న జాతాః = ఇంతకు పూర్వం ఎన్నని పుట్టలేదు గనుక!

కరోనా-అభిధః, అయమ్, చీన-వ్యాధిః, తు = కరోనా అనే పేరున్న ఈ చైనా రోగం మాత్రం,

సంక్రమ-భియా, క్షుభ్నన్ = సోకుతుండేమో అనే భయంతో, అల్లకల్లోలం చేస్తున్నది.

నర-స్వభావ-కరుణామ్, దూరీకృత్య = మనిషికి సహజంగా ఉండే జాలిని దూరం చేసి,

రుగ్ణాన్, అగతీన్, విధాయ = (ఆ) రోగం వచ్చినవాళ్ళను దిక్కుమాలినవాళ్ళనుచేసి,

సర్వ-కుటుంబ-సంఘ-నియమాన్, ఛిత్వా = అన్ని కుటుంబపు కట్టుబాట్లనూ, సంఘపు

కట్టుబాట్లనూ తెంచివేసి,

నీరోధమ్, ఉజ్జ్వంభతే = అడ్డు లేకుండా పెచ్చరిల్లుతున్నది.

57. నీత్యా పంచకతాబ్ధకాల మధునా ఫ్రాప్తే జయే న్యాయతః,
 లబ్ధే వాంఛితరామమందిరపునర్నిర్మాణపుణ్యక్షణే ,
 నీచాః కేచిదసంగతాని నితరాం జల్పంతి తేషాం సదా
 దేశద్వేషపరాత్మనాం సముచితః కోనామ దణ్డో భవేత్!

టీక:

పంచ-కత-అబ్ధ-కాలమ్, నీత్యా = ఐదు వందల ఏళ్ళు గడపి,
 అధునా, న్యాయతః, జయే, ఫ్రాప్తే = ఇప్పుడు న్యాయం ప్రకారం గెలుపు రాగా,
 వాంఛిత-రామ-మందిర-పునః-నిర్మాణ-పుణ్య-క్షణే, లబ్ధే = కోరుకొన్న రామమందిరపు
 పునర్నిర్మాణానికి అవకాశం వస్తే,
 కేచిత్, నీచాః, అసంగతాని, నితరామ్, జల్పంతి = కొందరు నీచులు అనుచితపుమాటలను తెగ
 వదరుతున్నారు.

సదా, దేశ-ద్వేష-పర-ఆత్మనామ్, తేషామ్ = ఎప్పుడూ దేశాన్ని ద్వేషించటమేపని ఉండే వాళ్ళకు
 కః, దండః, నామ, సముచితః, భవేత్ ? = ఏ శిక్ష ఐతే సరిపోతుందో?

58. దౌర్భాగ్యాన్నిధనం గతే ప్రీయతమే క్షాప్యే త్రిసీనాపతౌ,
 దేశస్థేషు జనేషు శోకభరతః సర్వేషు భిన్నేషు చ,
 కేచిద్దేశవిరోధినః ఖలు ముదా వ్యాఖ్యా లిఖం త్యుచ్చకైః,
 తేషాం వక్త్రబిలేషు సూకరమలం నిక్షిప్యతాం కిం నవా!

(మన దేశపు త్రిసీనాపతి బిపిన్ రావత్ దుర్మరణానికి ఆనందం వ్యక్తం చేస్తూ వ్యాఖ్యలు చేసిన,
 వ్రాసిన దేశద్రోహులను ఉద్దేశించి, ఇది.)

టీక:

ప్రియతమే, క్షాప్యే, త్రి-సీనా-పతౌ = ప్రీయతముడు, మెచ్చుకోదగ్గవాడు ఐన త్రివిధసైన్యాధిపతి

దౌర్భాగ్యత, నిధనమ్, గతే = దురదృష్టంకొద్ది మరణస్తే,
 శోక-భరతః, దేశస్థిషు, జనేషు, సర్వేషు, ఖిన్నేషు, చ = దుఃఖాతికయంతో దేశంలో ఉన్న
 ప్రజలందరూ బాధపడుతూ ఉంటే,
 దేశ-విరోధినః, కేచిత్ = దేశకత్తువులైన కొందరు,
 ముదా, వ్యాఖ్యాః, ఉచ్చకైః, లిఖంతి, ఖలు = సంతోషంతో వ్యాఖ్యలు తెగ వ్రాస్తున్నారు కదా!
 తేషామ్, వక్త-బిలేషు = వాళ్ళ నోటి బొక్కలలో, సూకర-మలమ్, నిక్షిప్యతామ్, వా, నవా! =
 పందిపెట్ట పెట్టాలా వద్దా!

59. పూర్వం నీచతురుష్కపాలకమతోద్రేకాగ్నిభస్మీకృతో (మతోన్మాదాగ్ని)

యః కాశీపురవిశ్వనాథనిలయ స్తస్మిన్ పునర్నిర్మితే,

కస్మా త్కేచి దసద్వచాంసి బహుధా జల్పంతి విద్వేషిణః?

సంస్కృత్యాః స్వభువః సముద్ధరణతో ద్వేషో ను హర్షాత్ ప్రతి?

టీక:

పూర్వమ్ = గతకాలంలో,

యః, కాశీపుర-విశ్వనాథ-నిలయః = ఏ కాశీవిశ్వనాథుని మందిరం,

నీచ-తురుష్క-పాలక-మత-ఉద్రేక-అగ్ని-భస్మీకృతః = నీచులైన తురుష్కరాజుల మతోద్రేకపు
 మంటలకు బూడిద ఐపోయిందో,

తస్మిన్, పునర్నిర్మితే = ఆ మందిరం మరల నిర్మించబడితే,

కేచిత్, విద్వేషిణః = కొందరు ద్వేషులు

కస్మాత్, అ-సత్-వచాంసి, బహుధా, జల్పంతి? = ఎందుకు తప్పుడు కూతలు తెగ
 కూస్తున్నారు?

స్వ-భువః, సంస్కృత్యాః, సముద్ధరణతః = మాతృభూమియొక్క సంస్కృతియొక్క

పునరుద్ధరణంవలన

హర్షాత్ ప్రతి, ద్వేషః, ను! = సంతోషానికి మారు, ద్వేషమా!

60. యావద్దేశచరిత్రబోధనమహో! తావత్ ద్విషాం వర్ణనమ్!

నాస్మాకం మహతాం కథా న కథితా రాజ్ఞాం బహూనా మపి,
యద్యన్నామ విదేశలోకకథితం తత్తచ్చరిత్రం కృతం,
కో వా నో విశదీకరోతి చరితం దేశస్య సత్యం కదా

టీక:

అహో! దేశచరిత్రబోధనమ్, యావత్ = అబ్బా! దేశచరిత్రయొక్క బోధనం ఎంత ఉండో,
తావత్, ద్విషామ్, వర్ణనమ్ = అంతా శత్రువుల వర్ణనమే.

అస్మాకం మహతాం రాజ్ఞాం కథా బహూనా మపి న కథితా = మన గొప్ప రాజుల విషయం,
ఎందరిదో చెప్పబడలేదు.

విదేశ-లోక-కథితమ్, యత్, యత్, నామ = పరదేశీయులచేత ఏదేది చెప్పబడిందో,
తత్, ఏవ, చరిత్రమ్, కృతమ్ = అదే చరిత్రగా చేయబడింది. (విదేశీయులు చెప్పిందే చరిత్ర
ఐనది.)

నః, దేశస్య, సత్యమ్, చరితమ్ = మన దేశపు నిజమైన చరిత్రను

కః, కదా, విశదీకరోతి,వా = ఎవడు ఎప్పుడు స్పష్టం చేస్తాడో ఏమో!

61. ఆశీతాచలసేతుభారతభువి ప్రఖ్యాతవీరా న కిం?

తేషాం శౌర్య మనన్యసామ్యమపి త న్నో శ్లాఘ్యతే కథ్యతే
త్యక్తా యై రసవః స్వదేశ మవితుం పూర్వే తు తే విస్మృతాః ,
దేశధ్వంసీతురుష్కుహూణదురితా న్యారాధనీయాని నః !

టీక:

ఆ-శీత-అచల-సేతు-భారత-భువి = హిమాలయంనుండి సేతువుదాక ఉన్న భారతభూమిలో
ప్రఖ్యాత-వీరాః, న, కిమ్? = ప్రసిద్ధులైన వీరులు లేరా ఏమిటి?

తేషామ్, శౌర్యమ్, న-అన్య-సామ్యమ్, అపి = ఆ వీరుల వీరత్వం ఇతరులతో పోలిక

లేనంత గొప్పదైనప్పటికీ,

తత్, నో, క్లాఫ్యుతే, కథ్యతే = ఆ శౌర్యం మెచ్చుకోబడదు, కనీసం పేరుకొనబడదు.

దేశ-ధ్వంసి-తురుష్కు-హూణ-దురితాని, నః, ఆరాధనీయాని ! = దేశాన్ని ధ్వంసం చేసిన
తురుష్కుల హూణుల పాడుపనులు మనకు ఆరాధించదగ్గవి!

62. ఆర్యధ్రావిడసంజ్ఞయా నతు కదా ప్యాస్తాం హి జాతీ పురా

తే త్వాస్తా మితి హూణపణ్డితగణో దుర్వాద మేవాకరోత్,

మూఢత్వా దవిచార్య సమ్మతి మదాత్ దేశీయవిద్యగణః,

కో నిర్మూల్య దురాత్మహూణకుహకం సత్యం పునః స్థాపయేత్?

టీక:

ఆర్య-ధ్రావిడ-సంజ్ఞయా, జాతీ = ఆర్య, ధ్రావిడ అనే పేరుతో రెండు జాతులు

పురా, కదా అపి, న, తు, ఆస్తామ్, హి = మునుపెప్పుడుగూడ లేనే లేవుగదా!

తే, తు, ఆస్తామ్, ఇతి = ఆ రెండు జాతులు మాత్రం ఉండేవి అని,

హూణ-పండిత-గణః, దుః-వాదమ్, ఏవ, అకరోత్ = అంగ్లపండితుల మూక పాడువాదాన్నే
చేసింది.

దేశీయ-విద్యత్-గణః = మనదేశపు విద్వాంసుల మంద,

అవిచార్య, మూఢత్వాత్, సమ్మతిమ్, అదాత్ = ఆలోచించకుండా, తెలివితక్కువతనంతో, దానికి

అంగీకారాన్ని ఇవ్వనే ఇచ్చింది.

దురాత్మ-హూణ-కుహకమ్, నిర్మూల్య = కుటిలులైన అంగ్లేయుల కపటత్వాన్ని కూలగొట్టి

సత్యమ్, కః, పునః, స్థాపయేత్ ? = సత్యాన్ని ఎవడు మరల నిలబెట్టుతాడో గదా!

63. కస్మా న్స్వాయసభాః సనాతనమహాధర్మస్య నిర్వర్తనే

యుక్తాయుక్తకథోత్సుకాః? కథ మిదం? తాసాం విభుత్వం కుతః?

కింత్యేతాః పరధర్మపాలనవిధౌ వక్తుం న శక్తా స్తథా,

హిందుద్వేషపరాః పరం ను కి మిమా దేశీ, ప్రభుత్వం యథా?

(న్యాయ-సభాః -న్యాయస్థానాలు, కోర్టులు.)

టీక:

న్యాయ-సభాః = న్యాయస్థానాలు,

సనాతన-మహా-ధర్మస్య, నిర్వర్తనే = సనాతనమైన మహాధర్మాన్ని నడపటంలో

యుక్త-అయుక్త-కథా-ఉత్సుకాః, కస్మాత్ (భవంతి) ? = తగును తగదు అనే మాట

చెప్పటానికి ఎందుకు ఉత్సుకాలు ఔతున్నాయి?

ఇదమ్, కథమ్? తాసామ్, విభుత్వమ్, కుతః = ఇది ఎలా? వాటికి (న్యాయస్థానాలకు) ఈ

అధికారం ఎక్కడిది?

కిం తు, ఏతాః = కాని మరి, ఈ న్యాయస్థానాలు,

పర-ధర్మ-పాలన-విధౌ, తథా, వక్తుమ్, న శక్తాః = ఇతర ధర్మాలను నడిపే విషయంలో మాత్రం

అలా చెప్పజాలవు.

దేశీ, ప్రభుత్వమ్, యథా, ఇమాః = దేశంలో ప్రభుత్వం లాగే ఈ న్యాయస్థానాలుగూడ

పరమ్, హిందుద్వేషపరాః, కిం ను ! = కేవలం హిందుద్వేషపరాయణాలేనా!

64. నైకాః సంతి చిరా చ్చ భారతభువి ప్రఖ్యాతవీరాంగనాః

రుద్రాంబాప్రముఖాః పుమాంస ఇవ యాః సింహాసనాధిష్ఠితాః,

తాద్యగ్భారతభూస్థియః కిమపివా కర్తుం సమర్థాః స్తత-

స్తాసాం సైన్యపదప్రదానముచితం, కాలేన, పుంసామివ

(సైన్య-పదమ్ = సైన్యంలో కొలువులు, పదవులు)

టీక:

పుమాంసః, ఇవ, యాః, సింహాసన-అధిష్ఠితాః = పురుషులలాగ ఎవరు సింహాసనం ఎక్కారో

(రాజ్యం చేసిన వాళ్ళు),

రుద్రాంబా-ప్రముఖాః, ప్రఖ్యాత-వీరాంగనాః, = రుద్రమ్మ మొదలైనవాళ్ళు, ప్రసిద్ధవీరస్త్రీలు
భారత-భువి, చిరాత్, న-ఏకాః, సంతి = భారతభూమిలో, ఎప్పటినుండో, ఎందరో ఉన్నారు.

తాద్యక్-భారత-భూ-స్త్రీయః = అటువంటి భారతదేశపు గడ్డమీది స్త్రీలు,

కిమ్, అపి, వా, కర్తుమ్, సమర్థాః = దేనినైనా చేయటానికి చేతనైనవాళ్ళు.

తతః, కాలేన, పుంసామ్, ఇవ, తాసామ్ = కాబట్టి, కాలాన్నిబట్టి, పురుషులకులాగ వాళ్ళకు,

సైన్య-పద-ప్రదానమ్, ఉచితమ్ = సైన్యంలోని కొలువులను (పదవులను/ఉద్యోగాలను)

ఈయటం తగినది.

65. లోకే_స్మిన్ ప్రథమా స్మృతి ర్మనుకృతా తత్కాలయోగ్యా చ సా,

యద్యస్మాక మసంగతం కిమపిచేత్ తస్యాం తు, తత్ త్యజ్యతామ్,

శక్తి ర్యస్య న తాం స్వయం చ పఠితుం, శుంథ స్స చ ప్రాజ్ఞవత్,

నిందన్నాం కతిచిత్పదాని రటతి, క్షుద్రాం ధియం దర్శయన్

టీక:

అస్మిన్, లోకే, మను-కృతా, స్మృతిః, ప్రథమా = ఈ లోకంలో, మనువు వ్రాసిన శాసనగ్రంథం
మొదటిది.

సా చ, తత్-కాల-యోగ్యా = అదిగూడ, ఆ (దాని) కాలానికి తగినది.

యది, తస్యామ్, కిమ్ అపి, అస్మాకమ్, అసంగతమ్, చేత్ = ఒకవేళ, దానిలో ఏదైనా మనకు
తగకపోతే

తత్, త్యజ్యతామ్ = (అది వదలబడాలి.) దానిని వదలివేయాలి

తామ్, స్వయమ్, పఠితుమ్, చ, యస్య, శక్తిః, న = దానిని సొంతంగా చదువటానికైనా ఎవడికి
శక్తి ఉండదో,

సః, శుంథః, చ, ప్రాజ్ఞవత్ = ఆ శుంథ కూడ, పెద్ద తెలిసినవాడిలాగా,

క్షుద్రామ్, ధియమ్, దర్శయన్ = నీచబుద్ధిని బయటపెట్టుకొంటూ,

తామ్, నిందన్, కతిచిత్, పదాని, రటతి = ఆ స్మృతిని తిట్టుతూ ఏవో మాటలు వదరుతాడు.

66. నార్దాద్యేతిచ, నవ్యశాస్త్రరచనా_పర్యాప్తశబ్దేతి చ,

క్షిప్తే, త్యాంగ్లసమా న చేతి, వచనం గీర్వాణ భాషాంప్రతి

కేచిన్నామ వదంతి; కింతు సుధియ స్తస్యా వదంతుత్తమం

తత్సాంకేతికలాఘవం, తదధునా కోశాః నవా వాంఛితాః

(సాంకేతికలాఘవం = టెక్నికల్ టైవిటీ)

టీక:

అద్య, అర్దా, న, ఇతి, చ = ఇప్పటికాలానికి తగదు అని,

నవ్య-శాస్త్ర-రచనా-అపర్యాప్త-శబ్దా, ఇతి, చ = (నేటి)కొత్త శాస్త్రాలరచనకు తగిన పదాలు లేనిది అని,

క్షిప్తా, ఇతి = కష్టమైనదని,

అంగ్ల-సమా, న, ఇతి, చ = అంగ్లతో సాటి కాదని,

గీర్వాణ-భాషామ్, ప్రతి, వచనం (అస్తి) = సంస్కృతభాషను గురించి ఒకమాట (ఉన్నది).

కిం తు, సుధియః = కాని, పండితులు ,

తస్యాః, తత్, సాంకేతికలాఘవమ్, ఉత్తమమ్, వదంతి = ఆ భాషకు ఉన్న ఆ సాంకేతికమైన

లాఘవం ఉత్తమమైనదని అంటారు.

తత్, అధునా, వాంఛితాః, నవాః, కోశాః, = కాబట్టి, ఇప్పుడు కావలసినవి, కొత్త కట్టకొకాలు.

67. స్వాతంత్ర్యాత్ పరత స్తదాతనబుధై రారక్షణం కల్పితం

నే వృద్ధాని కులాని కానిచిదితి శ్రేయో_స్తు తేషామితి,

సప్తత్యబ్ధమితే_ధునా పి సమయే యాతే న త ల్లోపితమ్,

లోభా న్నేత్యగణస్య కిం న , విభుతాప్రాప్తౌ జనప్రీణనాత్?.

(ఆరక్షణమ్ = కేటాయింపు, రిజర్వేషన్. లోపితమ్ = రిమూవ్డ్. విభుతా=అధికారం.)

టీక:

(మనదేశానికి) స్వాతంత్ర్యాత్, పరతః = స్వాతంత్ర్యం తరువాత,
కానిచిత్, కులాని, నో, వృద్ధాని, ఇతి = కొన్ని కులాలు వృద్ధిచెందలేదని,
తేషామ్, శ్రేయః, అస్తు, ఇతి = వాటికి (ఆ కులాల వాళ్ళకు) మేలు కలగాలి అని,
తదాతన-బుద్ధైః, ఆరక్షణమ్, కల్పితమ్ = అప్పటి మేధావులు ఆరక్షణం (రిజర్వేషన్)
కల్పించారు.

సప్తతి-అబ్ద-మితే, సమయే, యాతే, అధునా, అపి=డెబ్బది ఏళ్ళ కాలం గడచినా ఇప్పటికీ కూడ,
తత్, న, లోపితమ్ = ఆ ఆరక్షణం తీసివేయబడ లేదు.

జన-ప్రీణనాత్, విభుతా-ప్రాప్తౌ, నేత్యగణస్య, లోభాత్, కింన? = ప్రజలను సంతోషింపరచటం
ద్వారా అధికారాన్ని అందుకోవటంలో నేతల మందకు ఉన్న కక్కురితివలన కాదూ!

68. యే దుష్టాః స్వసమాజమాన్యనియతే ధిక్కారిణః పాపినో

హంతారః పరదారశీలహరణా దేశస్వవిధ్వంసినః ;

తేషాం సంతు సమాః సమం తదితరై ర్జీవాధికారా ఇతి

ప్రాజ్ఞంమన్యజనా వదంతి, ధిగిమా నున్మాదిదుర్మేధసః

(దేశ-స్వమ్ = దేశస్వ స్వమ్ = దేశపు ఆస్తి . జీవాధికారాః =జీవులకు ఉండే జీవించే అధికారం.
హ్యూమన్ రైట్స్.)

టీక:

యే, దుష్టాః = ఏ దుష్టులైతే,

స్వ-సమాజ-మాన్య-నియతేః, ధిక్కారిణః = తమ సమాజం మన్నించే నియమాన్ని
లొక్కచేయనివాళ్ళో,

పాపినః, హంతారః = పాపాలు చేసేవాళ్ళో, జనాన్ని చంపేవాళ్ళో,

పర-దార-శీల-హరణాః = పరుల భార్యల శీలాన్ని దోచుకొనేవాళ్ళో,

దేశ-స్వ-విధ్వంసినః = దేశపు ఆస్తిని పాడు చేసేవాళ్ళో,

తేషామ్ = వాళ్ళకు,

తత్-ఇతరైః, సమమ్, సమాః, జీవ-అధికారాః, సంతు, ఇతి = మిగిలినవాళ్ళతోపాటుగా సమానమైన బ్రదికే అధికారాలు (మానవహక్కులు అంటూ ఉంటారు) ఉండాలి అని, ప్రాజ్ఞం-మన్య-జనాః, వదంతి = తమను తాము పెద్ద తెలిసినవాళ్ళగా అనుకొనేవాళ్ళు, అంటూ ఉంటారు.

ఇమాన్, ఉన్మాది-దుర్మేధసః, ధిక్ = ఈ వెరైక్కిన తెలివితక్కువవాళ్ళను, చీ కొట్టాలి! (సిగ్గు లోక పోతే సరి!)

69. విద్యోపార్జనసాధనార్థ మితి యే విద్యాలయాః స్థాపితాః

దేశద్వేషిజనక్రియైకనిలయా జాతాః కథంనామ తే?

దుశ్చింతామలినాత్మనో యువజనాన్ కుర్వంత్యపాధ్యానుగాన్

నేతారః స్వయమేవ కేచి, దధునా దణ్డా భవంత్యేవ తే.

టీక:

విద్యా-ఉపార్జన-సాధన-అర్థమ్, ఇతి = విద్యను ఆర్జించుకోవటానికి సాధనంగా ఉండటం కోసమని

యే, విద్యాలయాః, స్థాపితాః, తే = ఏ విద్యాలయాలు ఏర్పరచబడ్డయో అవి,

దేశ-ద్వేషి-జన-క్రియా-ఏక-నిలయాః, కథం నామ, జాతాః = దేశాన్ని ద్వేషించేవ్యక్తుల పనులకు ముఖ్యస్థానాలుగా ఎట్ల ఐనవి?

కుద్ర-అలోచన-దూషితాః, కేచిత్, నేతారః స్వయమే, ఏవ = పాడు ఆలోచనలతో మకిలిపట్టిన కొందరు నేతలు, తామే,

యువ-జనాన్, అపాధ్య-అనుగాన్, కుర్వంతం = యువజనులను తప్పుదారినిపట్టేవాళ్ళనుగా చేస్తున్నారు.

అధునా, తే, దణ్డాః, భవంతి, ఏవ = ఇప్పుడు వాళ్ళు(ఆ నేతలు) దండింపబడవలసిన వాళ్ళే.

70. దేశీస్మిన్ బహుభిన్న సంస్కృతిమతి స్వప్రాంతభాషాచ్ఛదే

స్వస్థానీయవిభుత్వగృంథుమనసః ప్రోద్రేచయంతో జనాన్

దేశైక్యం నతు శక్నువంతి మనసి ధ్యాతుం, ఖలా నాయకాః,

హానం స్థానికరాజకీయజనతో దేశస్య తద్వార్యతామ్

(ప్రాంతం=రీజియన్. విభుత్వమ్/ప్రభుత్వమ్ = అధికారం, ప్రభుత్వము. గృధ్నుః= చిక్కించుకో గోరువాడు. ఛదః=ముసుగు. స్థానీయ/స్థానిక=లోకల్. రాజకీయం=పొలిటికల్.

టీక:

బహు-భిన్న-సంస్కృతి-మతి, అస్మిన్, దేశే = ఎన్నో వేరు వేరు సంస్కృతులు ఉన్న ఈ దేశంలో,

స్వ-ప్రాంత-భాషా-ఛదే = తమ ప్రాంతం భాష అనే ముసుగులో,

స్వ-స్థానీయ-విభుత్వ-గృధ్ను-మనసః = తమ స్థానిక అధికారాన్ని చిక్కించుకోనేబుద్ధి ఉన్నవాళ్ళు,

జనాన్, ఖోద్రేచయంతః = ప్రజలను రెచ్చగొట్టే వాళ్ళు, ఐన,

ఖలాః, నాయకాః = చెడ్డ నాయకులు,

దేశ-ఐక్యం, మనసి, ధ్యాతుం, న తు, శక్నువంతి = దేశపు ఐక్యాన్ని మనసులో తలచుకోనేలేక పోతున్నారు.

స్థానిక-రాజకీయ-జనతో, దేశస్య, హానం = ప్రాంతీయరాజకీయజనంవలన దేశానికి హాని.

తత్, వార్యతామ్ = అది వారినపబడాలి. (దాన్ని వారించాలి.)

71. యావజ్జీవపరిశ్రమేణ చ జనః కో_ప్యస్తు వా కోటిమాన్

నేతార స్తు సహస్రకోటిపతయో వర్జైః పరం పంచజైః,

సాధ్యం తత్ కథమ? స్వకార్యకరణై ర్నైకై ర్వివా? తాదృశాన్

నేత్రాన్ దండయితుం విధి ర్నవిహితో, దౌర్భాగ్య మేతత్తు నః.

టీక:

యావజ్జీవ-పరిశ్రమేణ, చ = జీవితకాలమంతా శ్రమపడ్డాకూడ,

కః, అపి, జనః, కోటిమాన్, అస్తు, వా = ఎవడన్న ఒకడు కోటిశ్యరుడు కావచ్చేమో!

నేతారః, తు = నాయకులేమో,

పరం, పంచపైః, వర్షైః, = కేవలంబదారేళ్ళలో

సహస్ర-కోటి-పతయః (భవంతి) = వేల కోట్లకు అధిపతులు (బెతున్నారు).

న-ఏకైః, అ-కార్య-కరణైః, వినా, = బోలెడు తప్పుడుపనులు చేయకపోతేకనుక,

తత్, కథమ్, సాధ్యమ్, అస్తి? = అది ఎట్లా సాధ్యం బెతుంది?

తాదృశాన్, నేత్యాన్, దండయితుమ్, విధిః, న, విహితః = అలాంటి నేతలను శిక్షించే విధానం ఏర్పడలేదు.

ఏతత్, తు, నః, దౌర్భాగ్యమ్ = ఇది మాత్రం మన దౌర్భాగ్యమే.

72. సిద్ధే భూరిణి వేతనే చ విభుతాకార్యాలయే కర్మభాక్,

కర్తుం కర్మ, బలా జ్ఞనా దధిదిశత్యతోచ మధ్ధాకయా,

తన్నా స్త్యేతదుపాహరేతి మిషతో_దిత్సుం భృశం బాధతే.

నైతద్వారయితుమ్ జనాన్ సుఖయితుమ్ కస్యాపి నేతు ర్మతిః

(విభుతా=గవర్నమెంట్, కర్మభాక్=ఎంప్లాయి/ఉద్యోగి, వేతనమ్=సాలరీ/జీతము, అధిదేశః= అడగటం, డిమాండ్.)

టీక:

భూరిణి, వేతనే, సిద్ధే, చ = పెద్ద జీతం నిక్కయమై వస్తూ ఉన్నప్పటికీ,

విభుతా-కార్యాలయే, కర్మభాక్ = ప్రభుత్వకార్యాలయంలో ఉద్యోగి,

కర్మ, కర్తుమ్ = పని చేయటానికి,

అర్థ-ఆశయా, జనాత్, బలాత్, ఉత్కోచమ్, అధిదిశతి = డబ్బాకతో, జనంనుండి బలవంతంగా లంచాన్ని కోరుతాడు.

అ-దిత్సుమ్ = లంచం ఇవ్వదలచుకొనివాడిని,

తత్, న, అస్తి, ఏతత్, ఉపాహర, ఇతి, మిషతః = అది లేదు, ఇది తీసుకొనిరా అని వంకలతో,

భృశమ్, బాధతే = తెగ పీడిపిస్తాడు.

ఏతత్, వారయితుమ్, జనాన్, సుఖయితుమ్ = దీనిని పోగొట్టటానికి, జనాన్ని హాయిగా ఉంచటానికి,

కస్య, అపి, నేతుః, మతిః, న = ఏ నాయకుడికీ ఆలోచన లేదు.

73. గంధో నాస్త్యనువర్తనస్య, న పరిజ్ఞానం తలస్పర్శి వా,

నేష చ్చ ప్రతిభాప్రవర్ధనవిధి ర్విద్యార్థినాం సాంప్రతమ్,

పాలైకప్రవణా హి తే, విరహితా దేహశ్రమైః క్రీడనైః,

ప్రాంకప్రాప్తిపరాయణాః, సఫలతా స్పర్ధాసు తేషామ్ కథం?

(అనువర్తనమ్ = అప్లికేషన్, తలస్పర్శి=ఇన్-డెప్త్, ప్రతిభా= ట్యాలెంట్, ప్రకృష్టః అంకః, ప్రాంకః.

ప్రాంకః=ర్యాంక్, స్పర్ధా= కాంపిటీషన్)

టీక:

సాంప్రతమ్, విద్యార్థినామ్ = నేడు విద్యార్థులకు,

అనువర్తనస్య, గంధః, నాస్తి = చదివిన చదువుల ప్రయోగపు లేకం /వాసనైన లేదు.

న, తల-స్పర్శి, పరిజ్ఞానం, వా = మూలాలను తాకే పరిజ్ఞానమైన లేదు.

ప్రతిభా-ప్రవర్ధన-విధిః, ఈషత్, చ, న = ప్రతిభను పెంచుకొనే పద్ధతి కొంచెం కూడ లేదు.

తే,పాఠ-ఏక-ప్రవణాః = వీళ్ళు, చదవటంలో మాత్రమే మునిగి ఉండేవాళ్ళు,

దేహ-శ్రమైః, క్రీడనైః,విరహితాః = శరీరపరశ్రమగాని ఆటలుగాని లేనివాళ్ళు,

పరమ్, ప్రాంక-ప్రాప్తి-పరాః, హి = కేవలం అగ్రస్థానాలను సాధించటంలో మునిగినవాళ్ళు, గదా!

తేషామ్, స్పర్ధాసు, సఫలతా, కథమ్ = వాళ్ళకు పోటీలలో గెలుపు ఎలా వస్తుంది?

74. అచ్ఛన్నోరుభుజస్తనోదర మహో కాచితే దధానాః పటాన్

చిద్రై శ్చ క్వచి దంబరై ర్నిజవపుః సందర్శయంత్యః స్త్రియః,

' అస్మాకం ప్రియ మేత దేవ, న వదేత్ కోవాపి కిం చిచ్ఛ వా,

కస్యాస్మిన్ కిము హాన' మిత్యుపరి వాక్ తాసాం, కి మత్రోచ్ఛతామ్?

టీక:

కాచిత్, స్త్రీయః = కొందరు స్త్రీలు (అందరూ కాదు),

అ-ధన్న-ఊరు-భుజ-స్తన-ఉదరమ్ = తో_లు, భుజాలు, _క్షోజాలు, పొట్ట, కప్పబడనట్లుగా
పటాన్, దధానాః = బట్టలు ధరించినవాళ్ళు,

క్వ చిత్, భిన్నైః, అంబరైః, చ = ఒక్కొక్కసారి చిల్లల గుడ్డలతో కూడ,

నిజ-వపుః, సందర్శయంత్యః = తమ దేహాన్ని ప్రదర్శిస్తూ ఉంటారు.

ఉపరి = పైగా,

ఏతత్, ఏవ, అస్మాకమ్, ప్రియమ్ = 'ఇదే మాకు ఇష్టం....'

కః వా, అపి, కించిత్, చ, వా, న, వదేత్ = 'ఎవడు కూడ ఏమి కూడ అనగూడదు...'

అస్మిన్, కస్య, కిము, హానం, ఇతి, తాసామ్, వాక్ = 'దీనిలో ఎవడికి ఏమి నష్టమో?' అని,
వాళ్ళ మాట.

అత్ర, కిమ్, ఉచ్యతామ్ = ఈ విషయంలో ఏం చెప్పాలి ?

75. ధారావాహిషు రూపవాహికథితే ష్యేకైవ సర్వేషు చ

స్త్రీదౌష్ట్యప్రకటీకృతిః ఖలు కథా, కేయం ను దుష్టా గతిః?

నారీనైజమ్మదుత్వ మేవ మలినీకుర్వంతి తాదృక్యథాః

తత్కర్తాన్ న వదంతి కించిదపి వా స్త్రీణాం సమాజాని చ.

(ధారావాహి=సీరియల్, రూపవాహి = టెలివిజన్, స్త్రీసమాజం= మహిళాసంఘం.)

టీక:

రూపవాహి-కథితేషు, సర్వేషు, ధారావాహిషు చ = టి.వి. లలో వచ్చే

ధారావాహికలలో అన్నిటిలో గూడ,

ఏకా, ఏవ, కథా = ఒక్కటే కథ.

స్త్రీ-దౌష్ట్య-ప్రకటీకృతిః, నను = స్త్రీల దుష్టత్వాన్ని ప్రకటించటమే కదా!

ఇయమ్, దుష్టా, గతిః, కా, ను? = ఈ దుర్గతి ఏమిటో!

తాద్యక్-కథాః, నారీ-నైజ-మృదుత్వమ్, ఏవ, మలినీకుర్యంతి = అటువంటి కథలు, స్త్రీల సహజమృదుత్వాన్నే మలినపరుస్తున్నాయి కదా!

స్త్రీణాం, సమాజాని, చ = మహిళాసంఘాలైనా,

తత్-కర్తాన్, కించిత్, అపి వా, న, వదంతి = వాటి నిర్మాతలను ఏమీ అనటం లేదు.

76. అశ్లీలం చలచిత్రసంస్థ మధునా శ్రవ్యం చ దృశ్యం చ, తత్-

భూయో, య ద్యువబాలనిర్మలహృదాం కాలుష్య మాపాదయత్,

దుర్భాషాః పితరౌ ప్రతి ప్రతిపదం, నారీ ధూరూ న్నప్న ప్రతి,

క్షంతుం నార్థ మిదం, ప్రశుద్ధిపటలం కుత్రాస్తి కుర్వచ్చ కిం?

(చలచిత్రమ్/చలనచిత్రమ్=ఫిల్మ్/సినిమా. ప్రశోధనమ్ = సెన్సార్/సెన్సారింగ్,

ప్రశుద్ధిపటలమ్ = సెన్సార్ బోర్డ్.)

టీక:

అధునా, చలచిత్ర-సంస్థమ్, అశ్లీలమ్, శ్రవ్యమ్, చ, దృశ్యమ్, చ = నేడు చలచిత్రాలలో ఉన్న అశ్లీలం, వినబడేది, కనబడేది కూడ.

తత్, భూయః, యత్ = అది చాల ఎక్కువ. అది (ఏదైతే)

యువ-బాల-నిర్మల-హృదామ్, కాలుష్యమ్, ఆపాదయత్ = యువకుల బాలకుల స్వచ్ఛమైన మనస్సులకు కాలుష్యాన్ని ఆపాదించేది.

ప్రతిపదమ్ = అడుగడుగున,

పితరౌ, ప్రతి, నారీః, గురూన్, చ, ప్రతి, దుర్భాషాః = తల్లిదండ్రులనుగురించి, స్త్రీలను,

గురువులనుగురించి కూడ పాడు మాటలు.

ఇదమ్, క్షంతుం, అర్థమ్, న = ఇది సైవదగ్గది కాదు.

ప్రశుద్ధిపటలమ, కుత్ర, అస్తి, కిం, కుర్వత్, చ ? = ప్రశుద్ధిపటలం (సెన్సార్ బోర్డ్) ఎక్కడ

ఉన్నది? ఏమి చేస్తున్నది?

77. విద్యా మారభతే త్రిహాయనవయా ఏవాద్య బాల, స్తతః

ప్రాయో వింకతివత్సరాః భవతి విద్యాభ్యాసలీనో ౨వకః,

ఏతావత్సరనేషు, నీతి రితి కించిన్నామ నో బోధ్యతే.

సంస్కారః కథ మస్తి తస్య ? వినయం ధర్మం కథం వేత్తి సః?

టీక:

అద్య, త్రి-హాయన-వయాః, ఏవ = నేడు, మూడేళ్ళ వయసువాడైనప్పుడే
బాలః, విద్యామ్, ఆరభతే = పిల్లవాడు చదువు మొదలుపెట్టుతాడు.

తతః, ప్రాయః, వింకతి-వత్సరాః = తరువాత, దాదాపు ఇరవై ఏళ్ళపాటు,

అవకః, విద్యా-అభ్యాస-లీనః, భవతి = తనవకంలో తాను లేకుండ, విద్యాభ్యాసంలో మునిగి
ఉంటాడు.

ఏతావత్-పరనేషు = ఇంతటి చదువులలో,

నీతిః, ఇతి, కించిత్, నామ, నో, బోధ్యతే = నీతి అనేది కొంచెమైన నేర్పబడదు.

తస్య, సంస్కారః, కథమ్, అస్తి = వాడికి సంస్కారం ఎలా ఉంటుంది?

సః, వినయమ్, ధర్మమ్, కథమ్, వేత్తి? = వాడు వినయాన్ని, ధర్మాన్ని, ఎలా
తెలుసుకొంటాడు?

78. కుర్వంతి ప్రముఖోద్ధవాన్ విభవతః సర్వే వివాహాదికాన్,

విద్యుద్ధీపవివాహగేహచలచిత్రాహారభూరివ్యయైః

సాధ్యం కర్తు మిమాన్ యథార్థమితిచేత్, తత్తద్దశాంకవ్యయైః,

వ్యర్థాడంబరలోలుపాః భువి జనాః కుర్వంత్యనర్థాన్ వ్యయాన్ .

(వివాహగేహం=కల్యాణమండపం, చలచిత్రం=వీడియో.)

టీక:

వివాహ-అదికాన్, సకల-ఉద్ధవాన్, సర్వే = పెండ్లి మున్నగు వేడుకలను అన్నిటిని, అందరు,

విద్యుద్దీప-వివాహగేహ-చలచిత్ర-ఆహార-భూరి-వ్యయై = విద్యుత్తు దీపాలు, పెళ్ళి మండపం,
చలచిత్రకరణ, భోజనం- వీటికి పెద్ద వ్యయాలతో,
విభవతః, కుర్వంతి = ఆడంబరంతో చేస్తున్నారు.

యథార్థమ్, ఇతి, చేత్ = వాస్తవం ఐతే కనుక,

తత్-తత్-దశ-అంశ-వ్యయైః, ఇమాన్, కర్తుం, సాధ్యం = ఆయా వాటిలో పదవవంతు వ్యయంతో
వీటిని చేయటం సాధ్యం.

భువి, జనాః = లోకంలో జనం,

వ్యర్థ-ఆడంబర-లోలుపాః = పనికిమాలిన ఆడంబరాలమీది బులుపు గలవాళ్ళు,

అనర్థాన్, వ్యయాన్, కుర్వంతి = ప్రయోజనం లేని వ్యయాలు చేస్తున్నారు.

79. సర్వేషాం మహతీ విదేశగమనాకాంక్షా ౨ద్య యూనాం, యదా

విద్యానామ సమాప్తిమేతి, పితరౌ త్యక్త్యా తదా యాంతి తే,

దేశస్యాస్య ధనేన లబ్ధపఠనా యే ౨ర్థాశయా ౨న్యామ్ భువం

సేవంతే, పితరో ౨పి నామ ముదితా స్తేషాం, విచిత్రం హి తత్!

టీక:

అద్య, యూనాం, సర్వేషాం = ఇప్పుడు కుర్రవాళ్ళకందరకు,

విదేశ-గమన-ఆకాంక్షా. మహతీ = విదేశాలకు పోవటంపట్ల ఉన్నకోరిక చాలపెద్దది.

విద్యా నామ, యదా, సమాప్తిమ్, ఏతి, తదా = చదువంటూ ఎప్పుడు పూర్తి ఔతుందో

అప్పుడు,

తే, పితరౌ, త్యక్త్యా, యాంతి = వాళ్ళు, తల్లిదండ్రులను వదలి వెళ్ళిపోతున్నారు.

అస్య, దేశస్య, ధనేన, లబ్ధ-పఠనాః, యే = ఈ దేశపు డబ్బుతో చదువును పొందిన వాళ్ళు

ఎవరైతే (ఆ కుర్రవాళ్ళు)-

అర్థ-ఆశయా, అన్యామ్, భువమ్, సేవంతే = డబ్బుమీది ఆశతో పరాయి దేశాన్ని సేవిస్తూ

ఉన్నారో,

తేషామీ, పితరః, అపి నామ, ముదితాః = వాళ్ళ తల్లితండ్రులు సైతం సంతోషపడుతున్నారు!
తత్, విచిత్రం, హి = అది చాల వింత కదా!

80. అర్ధార్దేషు వసత్సు సూనుషు సదా దేశాంతరే దూరతో,
వృద్ధా స్తత్పితరో నయంతి సమయం గేహీ ష్యకక్తా ఇహ
వ్యామోహ త్వరదేశవాసవిభవే సంప్రీష్య తత్రాత్మజాన్,
అస్మాకం జరరాః అనాశ్రయవతః కిం నాత్మనః కుర్వతే

టీక:

అర్ధ-అర్దేషు, సూనుషు, సదా, దేశ-అంతరే, దూరతః, వసత్సు = డబ్బుకు కక్కుర్తిపడే
కొడుకులు ఎప్పుడూ విదేశంలో దూరంగా ఉంటూ ఉండగా,

వృద్ధాః, అశక్తాః, తత్-పితరః, = వయసు మీదపడి చేవ ఉడిగిన వాళ్ళ తల్లిదండ్రులు,
ఇహ, గేహీషు, సమయమ్, నయంతి = ఇక్కడ ఇళ్ళలో కాలం గడపుతూ ఉంటారు.

పర-దేశ-వాస-విభవే, వ్యామోహత్ = విదేశాలలో ఉండటం ద్వారా వచ్చే వైభవంమీది
వ్యామోహంతో

ఆత్మజాన్, తత్ర, సంప్రీష్య = కొడుకులను అక్కడకు పంపి,

అస్మాకం, జరరాః, ఆత్మనః, న-ఆశ్రయవతః, కుర్వతే, కిం న? = మన పెద్దవాళ్ళు తమను తామే
దిక్కు లేని వాళ్ళనుగా చేసుకొనటం లేదూ!

81. సంతిస్త్రివ పురా పితామహపితామహ్యదివృద్ధాః గృహీ-;

ష్యాచారాదిషు శిక్షయంతి తనయాన్ పౌత్రాన్ ప్రపౌత్రాన్స్వ యే,

తే_ద్యవృష్టికుటుంబపుణ్యవశతో వృద్ధాశ్రమైకాశ్రయాః (వృస్త)

బాలానా మథ ధర్మనీతివినయాన్ కే సంతి వక్తుం గృహీ?

టీక:

పురా, గేహీషు = పూర్వం, ఇళ్ళలో,

పితామహ-పితామహీ-ఆది-వృద్ధాః, సంతి, స్మ, ఏవ = తాత అవ్వ మొదలైన పెద్దలు తప్పక
ఉంటూ ఉండేవారు.

యే, ఆచార-ఆదిషు = ఎవరైతే, ఆచారం మొదలైన విషయాలలో,

తనయాస్, పౌత్రాస్, ప్రపౌత్రాస్, చ, శిక్షయంతి, స్మ, తే = కొడుకులను మనుమళ్ళను

మునిమనుమళ్ళను కూడ తీర్చి దిద్దుతూ ఉండేవారో, వాళ్ళు,

అద్య, వ్యష్టి-కుటుంబ-పుణ్య-వశతః = ఇప్పుడు, విడి కుటుంబాల పుణ్యమా అని,

వృద్ధ-ఆశ్రమ-ఏక-ఆశ్రయాః = ఆ పెద్దలు వృద్ధాశ్రమాలలోనే ఆశ్రయం పొందుతున్నారు.

ధర్మ-నీతి-వినయాస్, బాలానామ్, వక్త్రమ్ = ధర్మం, నీతి, వినయం అనే వాటిని గురించి

పిల్లలకు చెప్పటానికి,

గృహే, అథ, కే, సంతి? = ఇంట్లో ఇక ఎవరు ఉంటారు?

(పిల్లలకు అన్ని నేర్వే పెద్దలను ఇంటికి దూరం చేస్తాం, పైగా, పిల్లలకు ఏమీ తెలియటం లేదని
ఏడుపులు!)

82. ధర్మాతీతవిధానమిత్యనుకలం వక్తి ప్రభుత్వం స్వయం,

కస్మాద్వర్తయతే ౨ ధికార మఖిలం హింద్యాలయేష్యేవ తత్?

స్వామ్యం తస్య తు నైవ కైస్తవతురుష్కాద్యన్యధర్మస్థలే-

ష్యేషా న్యాయవిరుద్ధరీతి, రభితో నిర్మూలనీయా ౨ ధునా.

(ధర్మాతీతమ్=సెక్యులర్. విధానమ్=పాలసీ. హింద్యాలయః= హిందూదేవాలయం.

ధర్మస్థలమ్ = మత/ప్రార్థనాస్థలం. స్వామ్యమ్=ఓనర్లీప్)

టీక:

ధర్మ-అతీత-విధానమ్, ఇతి = మతాలతో సంబంధం లేని విధానం అంటూ,

ప్రభుత్వమ్, స్వయమ్, అనుకలమ్, వక్తి = ప్రభుత్వం తానే క్షణం క్షణం చెప్పుతూ ఉంటుంది.

తత్, అధికారమ్, అఖిలమ్ = ఆ ప్రభుత్వం, అధికారాన్నంతటినీ

హిందూ-ఆలయేషు, ఏవ, కథమ్, వర్తయతే? = హిందూ దేవాలయాలమీద మాత్రమే ఎలా నడపుతుంది?

కైస్తవ-తురుష్క-ఆది-అన్య-ధర్మస్థలేషు = క్రైస్తవులు మహమ్మదీయులు మొదలైన ఇతరమాతాల ప్రార్థనాస్థలాలమీద

తస్య, స్వామ్యం, తు, న, ఏవ = ఆ ప్రభుత్వానికి అధికారం/స్వామిత్వం మాత్రం లేనే లేదు.

ఏషా, న్యాయ-విరుద్ధ-రీతిః, అధునా, అభితిః, నిర్మూలనీయా = ఈ న్యాయవిరుద్ధమైన విధానంనేడు ఎల్లెడల నిర్మూలించబడాలి!

83. వైద్యః ప్రాణరిరక్షు రిత్యభిహితం, వైద్యాలయే ష్వన్యథా,

నైవ వ్యాధినివారణే ఽద్య భిషజాం కాంక్షా ధనైకార్థినామ్,

రోగేఽల్పేఽపి విశోధనాన్యపదశం వాంఛంతి తే రోగిణః,

కుర్వంత్యేవ చికిత్సనం ఖలు ధనం క్రష్టుం గతానో రపి.

(వైద్యాలయః=హాస్పిటల్. విశోధనమ్=ఇన్వెస్టిగేషన్. చికిత్సనమ్= ట్రీట్ మెంట్.)

టీక:

వైద్యః, ప్రాణ-రిరక్షుః, ఇతి, అభిహితమ్ = వైద్యుడు అంటే ప్రాణాలను రక్షించగోరువాడు అని (చెప్పబడ్డది) అంటారు.

వైద్య-ఆలయేషు, అన్యథా = వైద్యాలయాలలో వేరేవిధంగా ఉంటుంది/ఉంటారు.

అద్య, ధన-ఏక-అర్థినామ్, భిషజామ్, వ్యాధి-నివారణే, కాంక్షా, న, ఏవ = ఇప్పుడు, డబ్బును మాత్రమే కోరుకొనే వైద్యుల కోరిక, రోగాన్ని తగ్గించటంలో కానేకాదు.

రోగే, అల్పే, అపి, తే, రోగిణః, విశోధనాని, ఉపదేశమ్, వాంఛంతి = రోగం చిన్నదైనప్పటికీ, వాళ్ళు రోగియొక్క దాదాపు పది పరీక్షానివేదికలను కావాలంటారు.

ధనమ్, క్రష్టుమ్, గత-అనోః, అపి, చికిత్సనం. కుర్వంతి, ఏవ, ఖలు! = డబ్బు గుంజటానికి, ప్రాణాలుపోయినవాడికైనా సరే, వాళ్ళు చికిత్స చేస్తూనే ఉంటారుగదా!

84. విద్యా యా గురుణా ంర్థతే సుమనసా శిష్యాయ దేయా పురా,
 విత్తాఙ్గై రుపలభ్యతే ంద్య, బత సా వాణిజ్యతుల్యా భవత్.
 శిష్యో నాద్రియతే గురూన్, న గురవః శిష్యేషు వా వత్సలాః,
 ప్రాంకప్రాప్తియశో ంర్థసాధనపరా విద్యాలయస్వామినః .

(వాణిజ్యమ్=బిజినెస్. ప్రాంకః=ర్యాంక్ .)

యా , విద్యా, పురా = ఏ విద్య ఐతే పూర్వం,

సుమనసా, గురుణా, అర్థతే, శిష్యాయ, దేయా = మంచిమనసుగల గురువు శిష్యునికి
 ఇచ్చేదిగా ఉన్నదో,

సా, అద్య, బత! = ఆ విద్య నేడు, అబ్బా!

అర్థ-ఆఙ్గై, ఉపలభ్యతే = ధనాఙ్గులకే అందుబాటులో ఉన్నది.

వాణిజ్య-తుల్య, అభవత్ = వ్యాపారంతో సమానమైపోయింది.

శిష్యః, గురూన్, న, ఆద్రియతే = శిష్యుడు గురువులను ఆదరించడు.

గురవః, శిష్యేషు, వత్సలాః, వా, నో = గురువులు శిష్యులపట్ల ప్రేమ ఉన్నవాళ్ళునూ కారు.

విద్యాలయ-స్వామినః = విద్యాలయాల యజమానులు (వాటిని నడిపేవాళ్ళు),

ప్రాంక-ప్రాప్తి-యశః-అర్థ-సాధన-వశాః = అగ్రాంకాలు (ర్యాంకులు) రప్పించుకొనటంద్వారా పేరు,
 డబ్బు సంపాదించుకోవటంలో మునిగి ఉంటారు.

85. గణ్యం య ద్వ్యసనేషు సప్తసు జనై ర్నింద్యం చ య, త్సాంప్రతం

త న్మద్యం, జనకం రుజాం, సలిలవ ద్విక్రీయతే పాలకైః,

విత్తార్థం యది దుర్వయాయ జనతాఽఽరోగ్యం ప్రభుత్వం హరత్,

కస్మా న్నార్థముపార్జయేత్ ప్రతిపదం వేశ్యాలయాన్ న్యస్య చ ?

టీక:

సప్తసు, ద్వ్యసనేషు, గణ్యమ్, యత్ = ఏడు ద్వ్యసనాలలో లెక్కపడ్డది ఏదో,

జనైః, నింద్యం, చ, యత్ = జనంచేత నిందింపదగ్గది ఏదో,

రుజామ్, జనకమ్, యత్ = రోగాలను పుట్టించేది ఏదో,

తత్, మద్యమ్ = ఆ మద్యాన్ని (మద్యం),

సాంప్రతమ్, పాలకైః, సలిలవత్, విక్రీయతే = ఇప్పుడు పాలకులు మంచినీళ్ళలాగా

అమ్ముతున్నారు. (పాలకులచేత అమ్ముబడుతున్నది.)

దుర్వ్యాయ, విత్త-అర్థమ్, ప్రభుత్వమ్, జనతా-ఆరోగ్యమ్, హారత్, యది = పనికిమాలిన చెత్త

వ్యయానికి డబ్బుకోసమని, ప్రభుత్వం ప్రజల ఆరోగ్యాన్ని హరించేదైనప్పుడు,

ప్రతిపదమ్, వేశ్యా-అలయాస్, న్యస్య, చ, అర్థమ్, కస్మాత్, న, ఉపార్జయేత్? = అడుగడుగున

(వేశ్యాగృహాలను) లంజె కొంపలను పెట్టిమాత్రం డబ్బు ఎందుకు పోగుచేసుకోగూడదు?

86. సర్వత్రాఖిలవర్ణవృత్తిజనతాభుక్తిప్రదః కర్షకో,

రక్షా కాపి న తస్య, సస్యఫలితస్యార్థస్య రక్షా న వా,

రక్షా నాప్యతివృష్టివృష్టిజభయాత్, త్రాతా న, నో బోధకః,

శ్రేణి ర్షో, న ఋణం, న చ ప్రతిభువో, నో వా జరాయాం భృతిః.

(శ్రేణిః = సంఘము, యూనియన్. సస్యఫలితమ్ = పంట దిగుబడి. రక్షా = ప్రోటక్షన్.

ప్రతిభువః = గ్యారంటీ. బోధకః = ఎడ్యుకర్. భృతిః = పెన్షన్)

టీక:

సర్వత్ర = అంతట (ఎక్కడైన సరే),

అఖిల-వర్ణ-వృత్తి-జనతా-భుక్తి-ప్రదః, కర్షకః = అన్ని కులాలవాళ్ళకు, అన్ని వృత్తులవాళ్ళకు,

తిండిని ఇచ్చేవాడు, కృషీవలుడు (రైతు).

తస్య, కా, అపి, రక్షా, న. సస్య-ఫలితస్య, అర్థస్య, రక్షా, న వా = అలాంటి ఆ రైతుకు ఏ విధమైన

రక్షణ ఉండదు, అతడి పంట దిగుబడి ధరకూ రక్షణ ఉండదు.

తస్య, అతివృష్టి-అవృష్టి-జ-భయాత్, న రక్షా = అతడికి, అతివృష్టి అనావృష్టుల భయంవలన

రక్షణ ఉండదు.

తస్య, త్రాతా, న, బోధకః, న = అతనికి, ఇబ్బందులలో ఆదుకొనేవాడు ఉండడు. ఇది ఇలా అని తెలియజేప్పేవాడు ఉండడు.

తస్య, శ్రేణిః, న. ఋణం, న. ప్రతిభువః, న. = అతడికి ఒక సంఘం ఉండదు. అప్పు ఉండదు/దొరకదు. అప్పులకు అచ్చుకొనేవాళ్ళు (హామీ ఉండేవాళ్ళు) ఉండరు.

తస్య, జరాయాం, భృతిః, వా, నో = అతడికి, వార్షికంలో భృతి ఐనా ఉండదు.

87. నేతారః ఖలు కల్పయంతి వివిధోపాయాన్ జనాకర్షకాన్,

సంస్థాప్తుం విభుతాం, న కోఽపి నియమ స్తేషాం నియంతా నవా,

సర్వార్థవ్యయతో జనప్రియకృతే రిక్షీభవత్కృశకం

రాష్ట్రం చేత, కురుతే కథం జనహితం, సౌకర్యవిద్యాదికమ్?

(ఉపాయః = పథకం. జనాకర్షకః=పాపుల్లిస్ట్. విభుతా= అధికారం, పవర్.

నియంతా=కంట్రోలర్. సౌకర్యమ్=ఫెసిలిటీ. రక్షా=ప్రోటక్షన్.)

టీక:

నేతారః, విభుతామ్, సంస్థాప్తుమ్ = నాయకులు, అధికారాన్ని పొందటానికి,

జన-ఆకర్షకాన్, వివిధ-ఉపాయాన్, కల్పయంతి, ఖలు! = ప్రజలను ఆకర్షించే రకరకాలైన పథకాలను కల్పిస్తూ ఉంటారుగదా!

తేషామ్, కః, అపి, నియమః, న, కః, అపి, నియంతా,వా, న = వాళ్ళకు /వాటికి, ఏ

నియమమూ ఉండదు, ఏ నియమకుడూ ఉండడు.

జన-ప్రియ-కృతే, సర్వ-అర్థ-వ్యయతః = ప్రజల మెప్పుకోసమని, పాడు వ్యయాలవలన,

రాష్ట్రమ్, రిక్షీభవత్-కోశకమ్, చేత = రాష్ట్రం, వట్టిపోతున్న కోశం గలదైతే,

జన-హితమ్, సౌకర్య-విద్యా-ఆదికమ్, కథం, కురుతే ? = ప్రజలకు మేలైనదానిని - సౌకర్యాలు,

విద్య, మొదలైనదానిని - ఎలా చేస్తుంది?

88. విద్యార్థాదినమార్జనాయ యదిచే దేకో విదేశాన్ గతో,

దృప్యంత్యత్ర జగజ్జయాదివ జనా స్సర్వే తదీయా గృహే,

నిత్యం ఖ్యాంతి చ తత్కథా అవిరతం పృష్టేఽప్యప్యష్టేఽపి వా
సర్వస్యాపి జనస్యః నిస్తప మిదం మౌఢ్యం జనానాం న కిమ్?

టీక:

విద్యా-అర్థ-ఆది-సమార్జనాయ = చదువు, డబ్బు మొదలైనదానిని సంపాదించుకోవటానికి
యది, ఏకః, విదేశాస్, గతః, చేత్ = ఒకవేళ ఒక్కడు గనుక విదేశాలకు పోతే,

అత్ర, గృహే, తదీయాః, సర్వే = ఇక్కడ, ఇంటిలో, వాడివాళ్ళు అందరు,

జగత్-జయాత్, ఇవ, దృప్యంతి = లోకాన్ని గెలిచినందువల్ల అన్నట్లు ఉబ్బిపోతుంటారు.

పృష్టే, అపి, అ-పృష్టే, అపి, వా = అడిగినాగాని, అడగకపోయినాగాని,

సర్వస్య, జనస్య, అపి = ప్రతి ఒక్కడికిగూడ,

తత్-కథాః, నిత్యమ్, అ-విరతమ్, ఖ్యాంతి, చ = వాడి విషయాలను, ఎప్పుడూ తెంపు లేకుండ
చెప్పుతూ ఉంటారు కూడ.

ఇదమ్, జనానామ్, నిస్తపమ్, మౌఢ్యమ్, న కిమ్? = ఇది, జనాల సిగ్గులేని మూఢత్వం కాదా!

89. దండాస్ కానపి వా విధాయ హరతే పౌరాత్ ప్రభుత్వం ధనమ్,

లోకేష్టం తు న కించి దాచరతి వా, యద్వా కృతం సాధు న,

సేవా స్తా అధమాధమా బహువిధా స్తేనైవ దేయా స్తు యాః,

లభ్యాః సుష్టు కృతాః ప్రభుత్వవిహితాః సేవాః కదా వా జనైః

(సేవా=సర్వీస్. దండః=పినాల్టీ. ప్రభుత్వమ్ = గవర్న మెంట్.)

టీక:

కాన్, అపి, దండాస్, విధాయ = ఏవేవో అపరాధకుల్యాలను విధించి,

ప్రభుత్వమ్, పౌరాత్, ధనమ్, హరతే = ప్రభుత్వం పౌరుడినుండి డబ్బు కాజేస్తుంది.

లోక-ఇష్టమ్, తు, కించిత్, న, ఆచరతి, వా = జనానికి కావలసినది మాత్రం కొంచెం కూడ
చేయదు.

యత్ వా, కృతమ్, సాధు, న = ఒకవేళ చేసినా, అది సరిగా ఉండదు.

తేన, ఏవ, దేయాః, బహు-విధాః, సేవాః, యాః = ప్రభుత్వమే ఈయవలసిన రకరకాల సేవలు ఏవో, తాః, తు, అధమ-అధమాధమాః = ఆ సేవలు మాత్రం అధమాధమంగా ఉంటాయి. సుష్టు, కృతాః, ప్రభుత్వ-విహితాః, సేవాః, జనైః, కదా, వా, లభ్యాః ? = బాగా చేయబడ్డ ప్రభుత్వసేవలు, జనానికి ఎప్పుడు అందుతాయో కదా!

90. సర్వేషా మనతిక్రమో_స్తు నియమః సర్వత్ర విద్యార్థినాం,
విద్యాంతాంశఇవ క్రియేత నియతా సేవా త్రిసైన్యేష్యితి,
తేషాం ప్రీతి రుదేతి భాగభజనాత్ దేశస్య సంరక్షణే,
సైన్యక్షేకవిదాం స్వదేశవిషయే భక్తి ర్మధా జాయతే.

(అనతిక్రమః = వితాత్ ఎగ్గంప్లస్. సేవా=సర్వీస్. త్రి-సైన్యాని = మూడు రకాల సైన్యం పాదాతసన, వాయుసన, నౌకాసన. నియతా= ప్రిస్క్రిబ్డ్ .)

టీక:

విద్యా-అంత-అంకః, ఇవ, త్రి-సైన్యేషు, నియతా, సేవా, నియతం, క్రియేత, ఇతి = చదువులో చివరి అంకంలాగ, మూడు సేనలలో నిర్ణయించిన మేరకు సేవ (చేయబడాలి) చేయాలి, అని విద్యార్థినామ్, సర్వేషామ్, సర్వత్ర, అనతిక్రమః, నియమః, అస్తు = విద్యార్థులందరకు, అంతట, సడలింపులు లేని నియమం ఉండాలి.

తేషామ్, దేశస్య, సంరక్షణే, భాగ-భజనాత్, ప్రీతిః, ఉదేతి = వాళ్ళకు , దేశపు సంరక్షణలో పాలు పొంది నందుకు సంతోషం కలుగుతుంది.

సైన్యక్షేక-విదామ్, స్వ-దేశ-విషయే, దృఢా, భక్తిః, జాయతే = సైన్యపు కష్టాలను తెలుసుకొన్న ఆ విద్యార్థులకు తమ దేశం పట్ల గట్టి భక్తి కలుగుతుంది.

91. విద్యాబోధనత స్తదన్య మధునో పాధ్యాయకృత్యం బహు,
చ్ఛాత్రాన్నం చ దివా, జనాంకగణనం, శౌచాలయావేక్షణమ్,

కా తస్య ప్రతిభా? ! కథం స బోధయతి వా! శాలాసు కా వా స్థితిః?

తస్య వ్యాప్యతయ స్తు కాః కథమితి, ద్రష్టేతి కో_ప్యస్తి కిమ్?

(బోధనమ్=టీచింగ్. కృత్యమ్=డ్యూటీ. దివా ఛాత్రాన్నమ్ = విద్యార్థుల మధ్యాహ్నాభోజనం. శాలా=పాఠశాల. వ్యాప్యతయః=పనులు.)

టీక:

అధునా, ఉపాధ్యాయ-కృత్యం, విద్యా-బోధనతః, తత్-అన్యమ్, బహు = నేడు, ఉపాధ్యాయుని విధి, చదువు చెప్పటంకంటే, అదికానిదే(బోధనేతరం) ఎక్కువ.

దివా, ఛాత్ర-అన్నమ్, చ = మధ్యాహ్నం విద్యార్థుల భోజనం,

జన-అంక-గణనమ్ = జనాభా సంఖ్య లెక్కించటం,

శౌచ-అలయ-అవేక్షణమ్ = (బడులలో) స్నానపు గదులను పరిశీలించటమును. (ఇవన్నీ)

తస్య, ప్రతిభా, కా ? = ఆ ఉపాధ్యాయుడి ప్రతిభ ఏమిటి?

సః, కథం, బోధయతి, వా? = అతడు ఎలా చదువు చెప్పుతున్నాడో!

శాలాసు, స్థితిః, కా వా ? = పాఠశాలలో పరిస్థితి ఎలా ఉన్నదో!

తస్య,వ్యాప్యతయః,తు,కాః, కథమ్,ఇతి=అతడు చేసే పనులు ఏమిటి,ఎలా ఉంటున్నాయి, అని,

ద్రష్టా, ఇతి, కః, అపి, అస్తి కిమ్ ? = చూసేవాడు అంటూ ఎవడైనా ఉన్నాడా?

92. ఫ్రాయో బంధనధారణాని జనతాచర్యావిరోధావహా-,

న్యల్ప్యే రేవ మిషైః పురేషు వివిధైః సంఘైః క్రియంతే ఖలు!

విద్యావైద్యనియోగముఖ్యవిషయా వా_త్యాహితం వా హఠాత్

ప్రాప్తా శ్చేత్ కథ మిత్యదో న గణితం తైర్వా ప్రభుత్వై రపి.

(బంధనమ్=సమ్మె, బండ్. ధారణమ్=ధరణా. నియోగః=ఉద్యోగం,జాబ్. అత్యాహితమ్ = ఎమర్జెన్సీ.)

టీక:

ప్రాయః,స్వల్ప్యైః, ఏవ, మిషైః, పురేషు, వివిధైః, సంఘైః =తరచుగా చిన్న కారణాలతోనే,

నగరాలలో, అనేక సంఘాలవాళ్ళవేత,

జనతా-చర్యా-విరోధ-ఆవహాని, బంధన-ధారణాని, క్రియంతే, ఖలు = ప్రజల పనులకు ఆటంకం కలిగించే బంధులు ధర్మాలు, చేయబడుతూ ఉంటాయి గదా!

విద్యా-వైద్య-నియోగ-ముఖ్య-విషయాః, వా, అత్యాహితమ్, వా = చదువు, వైద్యము,

ఉద్యోగము- వీటియొక్క ముఖ్యమైన పనులు గాని, ఆత్యయికం గాని

హతాత్, ప్రాప్తాః, చేత, కథమ్, ఇతి, అదః = అనుకోకుండా వచ్చి పడితే ఎట్లా-అనే ఈ విషయం,

తైః, వా, ప్రభుత్వైః, అపి, న, గణితమ్ = ఆ సంఘాలుగాని, ప్రభుత్వాలైనాకాని, లెక్కచేయవు.

93. దేశాయైవ వయం చరామ ఇతి వా గుక్తోచ్యతే వక్ష్యతే

సర్వై రేవ హి రాజనైతికదళై స్సంశాపవత్ భూరికః,

కింత్యేతద్దళనాయకేషు బహవో దేశస్య విద్రోహిణో,

బాహ్యంతర్గతశత్రుతర్పణపరా నిందంతి చ స్వాం భువమ్.

(రాజనైతికదళమ్ =రాజకీయపక్షము.)

టీక:

వయం,దేశాయ,ఏవ, చరామః,ఇతి, వాక్= 'మేము దేశంకోసమే పని చేస్తున్నాము.' అనే మాట,

సర్వైః, ఏవ, రాజనైతిక-దళైః, సంశాపవత్, భూరికః = అన్ని రాజకీయపక్షాలచేతకూడ,

బట్టుపెట్టుకొన్నట్లుగా, గొప్పగా,

ఉక్తా, ఉచ్యతే, వక్ష్యతే, హి = చెప్పబడ్డది, చెప్పబడుతున్నది, చెప్పబడబోతుంది గదా!

కిం తు, ఏతత్-దళ-నాయకేషు, బహవః = ఐతే, ఈ రాజకీయపక్షాల నేతలలో పెక్కురు,

దేశస్య, విద్రోహిణః = దేశానికి విద్రోహులు,

బాహ్య-అంతర్గత-శత్రు-తర్పణ-పరాః = బయటి శత్రువులను, లోపలి శత్రువులను తృప్తిపరచే

పనిలో ఉంటారు.

స్వామ్, భువమ్,నిందంతి,చ= తమ సొంత దేశాన్ని-మాతృభూమిని- నిందిస్తూ ఉంటారుకూడ.

94. హిందూనాం విదధత్యనేకనియమాస్ నః పాలకాః పర్వసు,
 ప్రాప్తే పర్వదినే విదేశమతసంబద్ధే తు నైతే తథా,
 సౌకర్యాణి బహూని చాదధతి సంతుష్ట్యై తదాచారిణామ్,
 అస్మా దస్తి కిమాత్మదేశజనతాద్రోహో పరః క్వాపి వా ?

టీక:

హిందూనాం, పర్వసు, నః, పాలకాః, అనేక-నియమాస్, విదధతి = హిందువుల
 పండుగలప్పుడు, మన పాలకులు ఎన్నో నియమాలను పెడతారు.

విదేశ-మత-సంబద్ధే, పర్వ-దినే, ప్రాప్తే, తు = విదేశమతాలకు సంబంధించిన పండుగనాడు
 వచ్చిందంటే మాత్రం,

ఏతే, తథా, న = ఈ పాలకులు అలా చేయరు.

తత్-ఆచారిణామ్, సంతుష్ట్యై, బహూని, సౌకర్యాణి, చ, ఆదధతి = దానిని జరుపుకొనేవాళ్ళు
 సంతోషంకోసం రకరకాల సౌకర్యాలను కలిగిస్తారు.

ఆత్మ-దేశ-జనతా-ద్రోహః = సొంత దేశానికి, సొంత ప్రజలకు, ద్రోహం అనేది,

అస్మాత్, అపరః, క్వ, అపి, వా, అస్తి, కిమ్? = ఇంతకంటే మరొకటి ఎక్కడైనా ఉంటుందా?

95. అస్మాకం తు మతప్రదానవిధయే నేషత్ క్షణో వర్తతే,

తత్కార్యాయ పరం విరామదివసే దత్తే ప్రభుత్వేన చ

నిందామో వయమేవ పాలకజనాస్ పశ్చాన్నిరథా ఇతి,

త్యక్త్వా స్వీయవిధిం కథం వయ మహో! యోగ్యాః పరాస్ నిందితుమ్?

(మతప్రదానమ్ = వోటింగ్. విధిః= కర్తవ్యం, బాధ్యత. విరామదివసః= సెలవుదినం.)

టీక:

పరమ్, తత్కార్యాయ, ప్రభుత్వేన, విరామ-దివసే, దత్తే, చ = కేవలం ఆ పనికోసమనే ప్రభుత్వం
 సెలవు దినాన్ని ఇచ్చినప్పటికీ,

అస్మాకం, తు, మత-ప్రదాన-విధయే, ఈషత్, క్షణః, న, వర్తతే = మనకు మాత్రం, వోట్ వేసే కర్తవ్యానికి, కొంచెం సమయం ఉండదు.

పశ్చాత్, వయమ్, ఏవ, పాలక-జనాన్, నిరర్థాః, ఇతి, నిందామః = తరువాత, మనమే పాలకులను 'పనికిమాలినవాళ్ళు' అని తిడతాము.

అహో! స్వీయ-విధిమ్, త్యక్త్వా, వయం, పరాన్, నిందితుమ్, కథం, యోగ్యాః? = ఆహా! సొంత కర్తవ్యాన్ని వదలి, మనం ఇతరులను తిట్టటానికి ఎట్లా తగిన వాళ్ళమౌతాము?

96. యేషాం సప్తదశాబ్దపూర్వసమయే సంఖ్యా తదా_ల్యా_భవత్,

ప్రాయ స్తే_ద్య_చతుర్థభాగభజనా దేశే తురుష్కా జనాః.

కింత్యేషాం నతు లోపితైవ సుఖదా సా స్వల్పసంఖ్యాకతా,

జైనాద్యాః ఖలు భారతే గణనతః సత్యల్పసంఖ్యాభిదాః

(లోపితా=రిమూవ్డ్. స్వల్పసంఖ్యాః/స్వల్పసంఖ్యాకః=మైనారిటీస్.)

టీక:

సప్తదశ-అబ్ద-పూర్వ-సమయే, తదా, యేషామ్, సంఖ్యా, అల్యా, అభవత్ = డెబ్బది ఏళ్ళకు ముందు కాలంలో, నాడు, ఎవరి సంఖ్య తక్కువో,

తే, తురుష్కాః, జనాః, అద్య, ప్రాయశః, చతుర్థ-భాగ-భజనాః = ఆ తురకల జనాభా ఇప్పుడు దాదాపు నాల్గవ వంతును చేరారు.

కింతు, ఏషామ్, సుఖదా, సా, స్వల్పసంఖ్యాకతా, న, లోపితా, తు = కాని, వీళ్ళకు వీలుకల్పించే ఆ అల్పసంఖ్యత్వాన్ని మాత్రం తొలగించనే లేదు.

భారతే, గణనతః, సత్య-అల్పసంఖ్యా-అభిదాః, జైన-ఆద్యాః, ఖలు! = భారతదేశంలో, లెక్కనుబట్టి నిజమైన అల్పసంఖ్యాకులనే పేరుగలవాళ్ళు, జైనులు మొదలైనవాళ్ళు గదా!

97. శృంగారేణ చ హింసయా చ భరితాః క్రీడా మనోదూషకాః

బాలాయోగ్యకథాః ప్రదర్శయ దసద్భ్రశ్యాన్యనేకాని చ,

అంతర్జాల మవార్యవస్తునుదినం సర్వోపయోజ్యం తతో
త్రాయంతాం మృదుచిత్తబాలకజనాస్ పిత్రాదయః శ్రద్ధయా .

టీక:

శృంగారేణ, చ, హింసయా, చ, భరితాః, మనః-దూషకాః, క్రీడాః = శృంగారంతోను హింసతోను
నిండి, మనసును కలుషం చేసే ఆటలను,
బాల-అయోగ్య-కథాః, అ-సత్-దృశ్యాని, అనేకాని, చ, ప్రదర్శయత్, అంతర్జాలం = పిల్లలకు
తగని విషయాలను, పెక్కు చెడు దృశ్యాలను చూపించే అంతర్జాలం(ఇంటర్నెట్),
అ-వార్య-వస్తు. అనుదినం, సర్వ-ఉపయోజ్యం= తప్పించుకోరాని వస్తువు. ప్రతి దినం అందరూ
వాడవలసినది.

తతః, పితృ-ఆదయః, మృదు-చిత్త-బాలక-జనాస్, శ్రద్ధయా, త్రాయంతామ్ = కాబట్టి,
తల్లిదండ్రులు మొదలైనవాళ్ళు, లేత మనసులుగల పిల్లలను జాగరూకతతో కాపాడుకోవాలి.

98. ఆవృద్ధార్భకవాంఛితా హి చరవాణ్యేషాద్య సర్వక్రియా

ధుర్యా, నిత్యవిధిష్యతో న పరిహర్యైవాపి విద్యాదిషు,

ధార్యం నిత్యసమీక్షణం గురుజనై రంత గ్లహణాం బహిః,

కస్మాత్, కైః సహ కిం కదా క్య ను తయా కుర్వంతి బాలా ఇతి.

టీక:

అద్య, ఏషా, చరవాణీ = నేడు, ఈ చరవాణి అనేది,
సర్వ-క్రియా-ధుర్యా, ఆ-వృద్ధ-అర్భక-వాంఛితా హి = అన్ని పనులకు నుఖ్యమైనది, ముదుసలి
నుండి బాలురదాక కావలసినది.

అతః,విద్యా-ఆదిషు, నిత్య-విధిషు, పరిహర్యా, న, ఏవ, అపి = కనుక, విద్య మొదలైన
దైనందినవిధులలో తీసివేయరానిదే ఐనప్పటికీ,

బాలాః, తయా = పిల్లలు ఆ చరవాణితో,

గ్లహణాం, అంతః, బహిః, కైః సహ, క్య, కదా, కస్మాత్, కిం, కుర్వంతి, ఇతి = ఇంట, బయట,

ఎవరితో కలిసి ఎక్కడ ఎప్పుడు ఎందుకు ఏమి చేస్తున్నారో అని,
గురు-జనైః, నిత్య-సమీక్షణం, ధార్యం = పెద్దలు ఎప్పుడూ పరిశీలన చేయాలి.

99. వార్తాలేఖనపత్రికా జనహితా వార్తా లిఖంత్యద్య నో,

సేవంతే ఖలు రాజనైతికదళం యత్కిం చ లాభేచ్ఛయా

తత్రాప్యన్యమతానుకూలరచనం ద్వేష శ్చ హిండు, ప్షిదం

తాసాం ధర్మసమత్వ, మేతదధికం చిత్రం క్వ వీక్షామహే?

(రాజనైతికదళం=పొలిటికల్ పార్టీ. ధర్మసమత్వం= మతసమానత్వం, సెక్యులరిజం.)

టీక:

అద్య, వార్తా-లేఖన-పత్రికాః, జన-హితాః, వార్తాః, నో, లిఖంతి = నేడు, వార్తాపత్రికలు ప్రజలకు
కావలసిన వార్తలను వ్రాయటం లేదు.

లాభ-ఇచ్ఛయా, యత్-కిం, చ, రాజనైతికదళం, సేవంతే =లాభం కోసమని, ఏదో ఒక
రాజకీయపక్షాన్ని ఆశ్రయించి సేవిస్తున్నాయి.

తత్ర, అపి, అన్య-మత-అనుకూల-రచనం, హిండుషు, ద్వేషః, చ = దానిలోకూడ,
ఇతరమతాలకు అనుకూలమైన వ్రాత, హిండువులపట్ల ద్వేషమును.

ఇదం, తాసాం, ధర్మసమత్వం= ఇదీ, వాటి లౌకికత్వం (సెక్యులరిజం).

ఏతత్-అధికం, చిత్రం, వీక్షామహే ? = దీనిని మించిన వింతను ఎక్కడ చూస్తాము?

100. అన్యేషాం నిజధర్మబోధనవిధో దేశే_ధికార, స్తతః,

స్వేచ్ఛా స్థాపయితుం చ ధర్మవిషయే విద్యాలయాదీన్ స్వకాన్,

హిందూనా మవకాశ ఏవ న తథా విద్యాలయస్థాపనే

సంఖ్యాల్పత్వనికృష్టభావనవశాత్ తే స్వీయదేశే _ధమాః. !

(సంఖ్యాల్పత్వం = అల్పసంఖ్యాకత్వం, మైనారిటీహుడ్)

టీక:

దేశీ, అన్యేషాం, నిజ-ధర్మ-బోధన-విదా, అధికారః = దేశంలో, ఇతరులకు తమ మతాన్ని బోధించుకొనే విషయంలో అధికారం ఉన్నది.

తతః, ధర్మ-విషయే, స్వకాన్, విద్యాలయ-ఆదికాన్, స్థాపయితుం, చ, స్వేచ్ఛా = పైపెచ్చు, మతాన్ని గురించి సొంత విద్యాలయాలను స్థాపించుకొనటానికి కూడ స్వేచ్ఛ ఉన్నది.

హిందూనామ్, విద్యాలయ-స్థాపనే, తథా, అవకాశః, ఏవ, న = హిందువులకు అలా విద్యాలయాలను స్థాపించుకోవటానికి అవకాశమే లేదు.

సంఖ్యా-అల్పత్వ-నికృష్ట-భావనవశాత్, తే, స్వీయ-దేశే, అధమాః = అల్పసంఖ్యాకులు అనే నికృష్టమైన భావనవలన, ఆ హిందువులు తమ దేశంలోనే అధములైనారు.

101. దేశోఽయం బహుధర్మవాన్, భవతు తత్ ధర్మాతిగం పాలనం
సర్వేషాం సమ, మిత్యపూర్వవచనం దేశస్మితౌ దృశ్యతే,
కింత్యేతత్తు మృషైవ, సర్వవిషయే ష్వన్యాయ్య మేవ స్ఫుటం
హిందూనాం క్రియతే, కథం పునరిదం ధర్మాతిగం పాలనమ్?

(ధర్మాతిగం = సెల్యులర్. దేశస్మితి = కాన్స్టిట్యూషన్.)

టీక:

అయం, దేశః, బహుధర్మవాన్ = ఈ దేశం ఎన్నో మతాలు గలది.

తత్, పాలనమ్, ధర్మ-అతి-గం, సర్వేషాం, సమం, ఇతి = కాబట్టి, పాలన మతాతీతంగా అందరకు సమానంగా ఉంటుంది అని,

అపూర్వ-వచనం, దేశ-స్మితౌ, దృశ్యతే = కొత్త వింత మాట మన దేశస్మితిలో (రాజ్యాంగం/ కాన్స్టిట్యూషన్) కనబడుతుంది.

కింతు, ఏతత్, తు, మృషా, ఏవ = కాని, ఇది మాత్రం అసత్యమే.

సర్వ-విషయే, హిందూనాం, స్ఫుటం, అన్యాయ్యం, ఏవ, క్రియతే = ప్రతి విషయంలో

హిందువులకు స్పష్టంగా అన్యాయమే చేస్తున్నారు.

ఇదమ్, ధర్మ-అతిగం, పాలనం, కథం, పునః = ఇది మతాతీతమైన పాలన ఎలా ఔతుంది మరి?

102. కాశ్మీరే ఖలరాజకీయబలతః క్రూరా స్తురుష్కా శ్చిరాత్,
హిందూనాం వధమాచరన్ ఖలు మతోద్రిక్తా మదా న్నైకధా,
ఘోరం త, చ్చలచిత్ర మేక మధునా కాశ్మీరగాఢాభిధం
సంప్రాదర్శయ దిత్యమీ బహువిధం క్రందంతి దేశద్విషః .

(రాజకీయబలమ్ = పొలిటికల్ సపోర్ట్. చలచిత్రమ్ = ఫిల్మ్. కాశ్మీరగాఢా-అభిధం = కాశ్మీర్ పైల్స్ అనే పేరున్నది.)

టీక:

కాశ్మీరే, ఖల-రాజకీయ-బలతః. చిరాత్ = కాశ్మీరులో, నీచమైన రాజకీయపు దన్నుతో, చాలకాలం పాటు,
మత-ఉద్రిక్తాః, తురుష్కాః, మదాత్ = మతోద్రిక్తులైన ముస్లిములు పొగరుతో, నైకధా, హిందూనాం, వధం, ఆచరన్, ఖలు = రకరకాలుగా హిందువులను వధించారుగదా!
కాశ్మీర-గాఢా-అభిధం, ఏకం, చలచిత్రమ్, తత్, ఘోరం, ప్రాదర్శయత్, ఇతి = "ది కాశ్మీర్ పైల్స్" అనే ఒక చలచిత్రం, ఆ ఘోరాన్ని చూపించింది, అని,
అమీ, దేశ-ద్విషః, బహువిధం, క్రందంతి = ఇరుగో ఈ దేశద్రోహులు, రకరకాలుగా మొత్తుకొంటున్నారు.

103. నాక్రాంతాః సురమందిరాః కిము పురా దుష్టై స్తురుష్కైః నృపైః,
తాస్ ప్రత్యర్పయితుం కథంన యోగ్య మధునా తేషాం ధృతా యైస్తు తే?
స్త్రీయాత్ కస్య చ కేషు వా న భవతి స్వామ్యం ధ్రువం తత్ ఖలు!
వక్తం తద్వచనం న శక్య మభవత్ న్యాయాలయై ర్భారతే.

(ప్రత్యర్పణం = రి-ఎంట్రస్ట్, ధృతాః = హెల్డ్, స్వామ్యం = ఓనర్ షిప్, న్యాయాలయః = కోర్ట్.)

టీక:

దుష్టైః, తురుష్కైః, నృపైః = దుర్మార్గులైన తురుష్కురాజులు

పురా, సుర-మందిరాః, న, ఆక్రాంతాః, కిము? = పూర్వం, దేవాలయాలను ఆక్రమించలేదా?

తే, యైః, ధృతాః, తేషామ్ = ఆ మందిరాలు ఎవరిచేతిలో ఉన్నాయో వాళ్లకు,

తాస్, అధునా, ప్రత్యర్థ్యుతుం, కథం, న, యోగ్యం? = ఆ మందిరాలను తిరిగి అప్పగించటం అనేది, యోగ్యం కాకపోవటం ఎట్ట?

కస్య చ, కేషు వా, స్తేయాత్, స్వామ్యం, న, భవతి = ఎవడికీ వేటిపట్ల కూడ, దొంగతనం వలన, యాజమాన్యం రాదు. తత్, ధ్రువం, ఖలు! = ఆ మాట నిక్కం కదా!

భారతే, న్యాయాలయైః, తత్, వచనం, వక్తుం, శక్యం, న, అభవత్ = భారతదేశంలో న్యాయస్థానాలకు, ఆ మాట చెప్పటం చేతకాక పోయింది!

104.   సేవార్థో_స్తు జగద్భవస్థితిలయక్రీడాప్రసక్తో విభుః,
               పూజార్థో_స్తు జనావనో జనపతి ర్దేశావనః సైనికః,
               శ్లాఘార్థో_స్తు సమస్తవస్తురససంవేదీ శ్రమజ్ఞః సుధీః,
               మానార్థో_స్తు చ లోకచిత్రరచనాకర్మప్రసక్తః కవిః.

టీక:

జగత్-భవ-స్థితి-లయ-క్రీడా-ప్రసక్తః, విభుః, సేవా-అర్థః, అస్తు = లోకాల పుట్టుక, ఉనికి, లయము, అనే ఆటలో మునిగి ఉన్న స్వామి సేవకు అర్హుడు కావాలి.

జన-అవనః, జన-పతిః, దేశావనః, సైనికః, పూజా-అర్థః, అస్తు = ప్రజలను కాపాడే పాలకుడు, దేశాన్ని కాపాడే సైనికుడు, గౌరవానికి అర్హుడు కావాలి.

సమస్త-వస్తు-రస-సంవేదీ, = అన్ని విషయాలలో ఉన్న రసాన్ని తెలుసుకొనేవాడు, పండితుడు శ్రమజ్ఞః, సుధీః, శ్లాఘా-అర్థః, అస్తు = విద్యాశ్రమ తెలిసిన పండితుడు, మెచ్చులకు అర్హుడు కావాలి.

లోక-చిత్ర-రచనా-కర్మ-ప్రసక్తః, కవిః, మాన-అర్థః, అస్తు, చ = లోకంలోని చిత్రాలను గురించి రచించే పనిలో ఉన్న కవి (లోకచిత్రం అనే గ్రంథాన్ని వ్రాసే పనిలో మునిగిన కవి), మర్యాదకు అర్హుడు కావాలి కూడ.

-*ఇతి శ్రీః*-

ఉపసంహార:

బహువిషయపరామర్శి పథిక ఇవ గ్రంథ ఏష పరిత్యాణం

బహువర్ణరచితసుందర-చిత్రసమో , భవతు హృదయమోదాయ

బహు-విషయ-పరామర్శి,పథిక:,ఇవ = ఎన్నో దేశాలను పరిశీలించే బాటసారి లాగా,

బహు-విషయ-పరామర్శి, ఏష:, గ్రంథ: = ఎన్నో విషయాలను తడవే ఈ గ్రంథము,

బహు-వర్ణ-రచిత-సుందర-చిత్ర-సమ: = పెక్కు రంగులతో కూర్చిన బొమ్మతో సమానమై,

పరిత్యాణమ్,హృదయ-మోదాయ,భవతు = చదువరులకు మన:సంతోషాన్ని కలిగించాలి.

శుభకృతి చైత్రే బహుళ ప్రతిపది వేదాభిరత్న శశికాకాబ్దే, (శాలివాహనశకం -1944)

నేత్రాక్షిభృశి వర్షే (సా.శ. 2022) హూణే, సంపూర్ణ మభవ దేతద్రచనమ్.

వేద(4)-అభి(4)-రత్న(9)-శశి(1)-శాక-అబ్దే = శాలివాహనశకం 1944 వ సంవత్సరంలో,

శుభకృతి, చైత్రే,బహుళ-ప్రతిపది = శుభకృత్ సంవత్సరంలో, చైత్రమాసంలో, బహుళపక్షంలో,

పాద్యమి నాడు,

హూణే, నేత్ర(2)-అక్షి(2)-ఖ(0)-దృశి(2), వర్షే = సామాన్య శకం, 2022 వ సంవత్సరంలో,

ఏతత్,రచనమ్, సంపూర్ణమ్,అభవత్ = ఈ రచన పూర్తి ఐంది.

ఆంధ్ర: కుత్ససగోత్రో జోగాంబాసుబ్బరాయయో: పుత్ర: ,

నందారవిప్రవంశ్యో మార్కణ్డేయప్రసాదనామా ౨ హమ్.

నేను ఆంధ్రుడను. కుత్స గోత్రం వాడను. నందవరశాఖ బ్రాహ్మణుడను. జోగమ్మ సుబ్బారావుల

కొడుకును. మార్కండేయ ప్రసాద్ అనే పేరు గలవాడను.

మార్కండేయప్రసాద:

భాగ్యనగరే

శా.శ. 1944, శుభకృత్- చైత్ర- బహుళ- ప్రతిపది, 17. 04. 2022.

ఇతి శ్రీ: